

Deltacommissaris

Nationaal Deltaprogramma

Tweede herijking

Syntheserapport
**Centraal
Holland**

Syntheserapport
Centraal Holland

Nationaal Deltaprogramma
Tweede herijking

September 2026

Colofon

Deelprogramma	Centraal Holland
Programmamanager	Willemijn Streutker
Contactpersoon	Rob Koeze

Versiebeheer

Gereed

25-10-2025

30-01-2026

17-04-2026

September 2026

Versie

Format Syntheserapport

70%-versie

90%-versie

Definitieve versie, digitaal toegankelijk

Managementsamenvatting

Centraal Holland heeft als nieuwe deltaregio het proces van de (tweede) herijking benut om een eerste **Voorkeursstrategie** op te stellen. Het format van het (in dit document vastgelegde) **Syntheserapport** is vooral gericht op (overwegingen binnen) de herijking en leent zich niet voor het vastleggen van een nieuwe voorkeursstrategie. Daarom levert Centraal Holland twee documenten op. Het hoofddocument is het rapport met de Voorkeursstrategie. De Voorkeursstrategie is voor Centraal Holland leidend. Het Syntheserapport is voor Centraal Holland een achtergrondrapport bij en onderbouwing van de Voorkeursstrategie.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding en achtergrond	6
1.2 Aanpak	6
1.3 Samenwerking en besluitvorming	9
1.4 Leeswijzer	9
2. Voorbereiding eerste voorkeursstrategie Centraal Holland	10
2.1 Inleiding	10
3. Ontwikkelingen en nieuwe inzichten	12
3.1 Inleiding	12
3.2 Ontwikkelingen en inzichten	12
3.3 Samenhang en Verbinding	26
3.4 Onzekerheden en leemten in kennis	27
4. Opties	29
4.1 Inleiding	29
4.2 Wat vergt herijking (stap 2)	29
4.3 Opties voor voorkeursstrategie (stap 3)	29
4.4 Beoordeling van de opties (stap 4)	29
5. Voorstel	31
5.1 Inleiding	31
5.2 Voorstel voorkeursstrategie Centraal Holland	31
6. Ontwikkelagenda voor de langere termijn	35
6.1 Inleiding	35
6.2 Voorstel Ontwikkelagenda	35
7. Borging en doorwerking	36
7.1 Borging van de voorstellen in beleid c.s.	36
7.2 Doorwerking en uitvoering van de voorstellen	36

Bijlage 1: Proces opstellen Voorkeursstrategie Centraal Holland	37
Bijlage 2: Overzicht geraadpleegde achtergrondrapporten	41
Bijlage 3: Structurerende keuzes Water en Bodem Sturend relevant voor CH	46
Bijlage 4: NOVEX-trajecten in Centraal Holland	49

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en achtergrond

In de periode tot en met medio 2026 is de tweede zesjaarlijkse herijking van het Deltaprogramma uitgevoerd. Het Deltaprogramma 2015, het Deltaprogramma 2021 (met de resultaten van de eerste herijking) en de tussenliggende Deltaprogramma's vormen hiervoor de basis.

Centraal Holland heeft, als nieuwe deelregio in het Deltaprogramma, het proces van (tweede) herijking van het Deltaprogramma voor het eerst doorlopen en benut om een eerste Voorkeursstrategie voor het gebied op te stellen.

De uitkomsten van de tweede herijking worden vastgelegd in het Deltaprogramma 2027. Vervolgens kan de beleidsmatige borging van de resultaten plaatsvinden, zoals in het Nationaal Waterprogramma 2028–2033, de Nota Ruimte, en in de omgevingsvisies, plannen en programma's van provincies, waterschappen en gemeenten én in een eventuele actualisatie van de Bestuursovereenkomst van het Deltaprogramma.

1.2. Aanpak

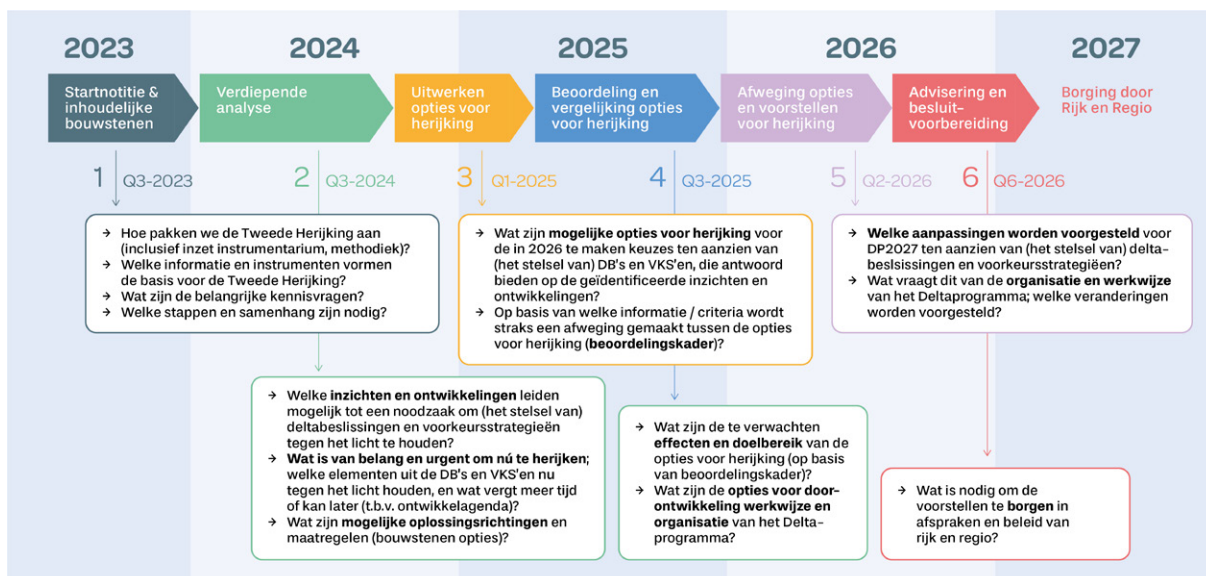
Aanpak in stappen

In de aanpak van de tweede herijking zijn zes stappen onderscheiden. Aangezien Centraal Holland geen bestaande voorkeursstrategie heeft zijn de stappen in de herijking voor deze regio iets anders ingevuld om tot een eerste voorkeursstrategie te komen:

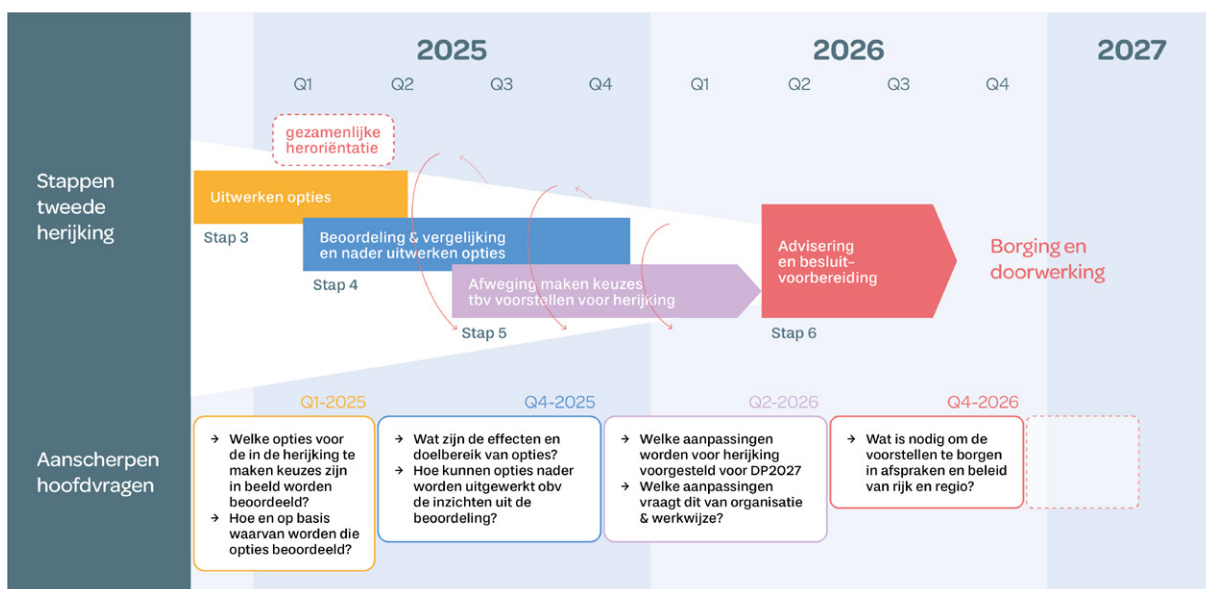
1. Startnotitie en basisdocument.
2. Verdiepende analyse.
3. Uitwerken bouwstenen voor de voorkeursstrategie.
4. Toetsen hypothese bouwstenen voorkeursstrategie.
5. Afwegen opties en opstellen voorkeursstrategie.
6. Advisering en voorbereiding van de besluitvorming.

Stappen

Voor de herijking van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën zijn in figuur 1.1 de te beantwoorden vragen kernachtig weergegeven. In de praktijk zijn deze stappen, en met name de stappen 3, 4 en 5, wat meer iteratief vormgegeven, zie figuur 1.2.

Figuur 1.1: Navigatiekaart tweede herijking (proces t/m 2026).

Figuur 1.2: De stappen in een meer iteratief proces.

In bijlage 1 is in meer detail weergegeven hoe aan de stappen invulling is gegeven om tot een Voorkeursstrategie Centraal Holland te komen. Hierbij is voor de herkenbaarheid de indeling van de herijking Deltaprogramma uit bovenstaande figuur aangehouden. Ook is een lijst opgenomen van de tussentijdse producten.

Gezamenlijke uitgangspunten

Om, vanuit de bijdragen van de thema's en gebieden, tot een consistent resultaat te komen, is het belangrijk om binnen alle deelprogramma's met dezelfde uitgangspunten te werken. Daarbij:

- Is gewerkt met een heldere en onderbouwde referentie als basis voor het vergelijken van beleidsalternatieven, zoals vastgelegd in het document 'Referenties, Deltascenario's en hydraulische uitgangspunten voor de herijking van het deltaprogramma'.
- Is gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het huidige Delta-instrumentarium biedt. Daar waar, binnen de planning, de beslisinformatie voor de besluitvorming kwantitatief onderbouwd kan worden, is dat gebeurd. Daar waar dat niet mogelijk was, is de onderbouwing kwalitatief.
- Richt de herijking zich op doelbereik 2050, maar is nadrukkelijk gereflecteerd op de houdbaarheid van de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën richting 2100, en de betekenis daarvan voor de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën voor 2050.
- Is voor de beoordeling van de opties voor herijking op hun doelbereik en effecten de Vergelijkingsystematiek 2025 ontwikkeld; voortbouwend op de Vergelijkingsystematiek 3.0 (2013) en het Duidingskader Zeespiegelstijging (2022) en toepasbaar gemaakt voor de thema's en gebieden. Inclusief eenduidige afspraken over de referentiesituatie (autonome ontwikkeling).
- Is, onder meer in de vele werkateliers Samenhang & Verbinding en in de deltabeslissing Grote Rivieren en delta's, toegewerkt naar samenhang in de voorstellen voor de herijkte deltabeslissingen en voorkeursstrategieën van de verschillende Deltaprogramma's, met ook duidelijke verbindingen naar relevante andere opgaven en programma's, zoals ruimte, landelijk gebied, woningbouw en energie.

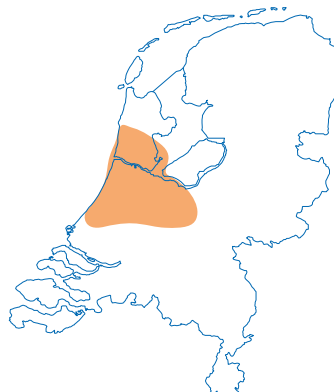
Uitgangspunten Centraal Holland (zie ook 2.1)

1. De ruimtelijke inrichting, het watersysteem en de gebruiksfuncties zijn sterk met elkaar verweven. Daarom richt Centraal Holland zich zowel op het water- als op het ruimtelijk domein, op verbinding tussen de verschillende schaalniveaus (ook regio-overstijgend) en op de doorwerking in gebiedsprocessen en ruimtelijke trajecten zoals Nota Ruimte, de NOVEX-en en omgevingsvisies.
2. Centraal Holland werkt aan vergroting van de robuustheid en flexibiliteit van het watersysteem ten opzichte van de huidige situatie en de ontwikkelingen als gevolg van klimaat- en weersverandering.
3. De volgende principes neemt Centraal Holland als vertrekpunt bij het opstellen van de voorkeursstrategie:
 - a. NOVI-inrichtingsprincipes (combineren boven enkelvoudig, kenmerken en identiteit gebied centraal, afwentelen voorkomen).
 - b. Structurerende keuzes Water en Bodem Sturend.
 - c. Centraal Holland richt zich zowel op bestaand gebied als op nieuwe ontwikkelingen.
 - d. Centraal Holland richt zich op de totale optelsom van alle wateropgaven en hun onderlinge relatie in plaats van een benadering per opgave.

1.3. Samenwerking en besluitvorming

De leden van het Directeuren/Bestuurlijk Platform Gebiedsopgave Centraal Holland zijn:

- Provincie Noord-Holland
- Provincie Utrecht
- Provincie Zuid-Holland
- Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
- Hoogheemraadschap van Rijnland
- Rijkswaterstaat
- Gemeente Amsterdam
- Ministerie van IenW (DGWB)
- Ministerie van VRO
- Metropoolregio Amsterdam

De partners waar Centraal Holland intensief mee samenwerkt zijn onder andere:

- NOVEX Groene Hart
- NOVEX Noordzeekanaalgebied
- NOVEX Metropoolregio Amsterdam
- NOVEX Utrecht-Amersfoort
- Vernieuwing Spui- en Gemaalcomplex IJmuiden
- Staf Deltacommissaris

1.4. Leeswijzer

Het Syntheserapport is een achtergrondrapport bij de Voorkeursstrategie Centraal Holland. Voor de uniformiteit in syntheserapporten is voor Centraal Holland dezelfde hoofdstukindeling gehanteerd als voor de andere Deltaprogramma deelregio's en thema's. Omdat Centraal Holland niet heeft herijkt maar een eerste voorkeursstrategie heeft opgesteld hebben met name de hoofdstukken 4 en 5 een enigszins andere invulling gekregen.

In dit Syntheserapport wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- Voorbereiding van de eerste voorkeursstrategie voor Centraal Holland ([hoofdstuk 2](#)).
- Ontwikkelingen en nieuwe inzichten ([hoofdstuk 3](#)).
- Opties voor de voorkeursstrategie en de Ontwikkelagenda ([hoofdstuk 4](#)).
- Voorstel voor de voorkeursstrategie ([hoofdstuk 5](#)).
- Ontwikkelagenda voor de lange termijn ([hoofdstuk 6](#)).
- Borging en doorwerking ([hoofdstuk 7](#)).

2. Voorbereiding eerste voorkeursstrategie Centraal Holland

2.1. Inleiding

Centraal Holland is sinds 2024 een gebied in het Deltaprogramma. Centraal Holland was daarom niet betrokken bij eerdere herijkingen.

Het proces van herijking is gebruikt om tot een eerste voorkeursstrategie te komen. Op basis van de verdiepende analyse is een Waarom–Hoe–Wat–insteek gevolgd:

- **Waarom:** Aanleiding, waar doen we het voor?
- **Hoe:** De onderliggende principes die we hanteren bij het uitwerken van de strategie.
- **Wat:** Wat gaan we doen?

Waarom: Aanleiding, waar doen we het voor?

1. Bescherming van mens, kapitaal, cultureel erfgoed en natuur. Inzet is een vitaal en leefbaar gebied, voor nu en de komende 100 jaar.
2. We zijn nu te afhankelijk, te kwetsbaar en te inflexibel. Ruimtelijke functies enerzijds en het watersysteem anderzijds zijn in onbalans. Nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen en klimaatverandering versterken dit effect. Al op korte termijn kunnen niet meer alle functies worden gefaciliteerd. Het watersysteem zit aan zijn grenzen: we zijn te afhankelijk van de aanvoer van zoetwater en van de techniek om wateroverschotten kwijt te raken.
3. Klimaatverandering: IPCC/KNMI-klimaatscenario's en Deltascenario's geven aan dat niets doen geen optie is. Klimaatverandering heeft (nu al) impact op onze leefomgeving en dus op de ruimtelijke inrichting en gebruiksfuncties. Tegelijkertijd wordt de druk op de ruimte alleen maar groter.
4. We constateren op basis van bronnen (Kennisprogramma Zeespiegelstijging, Voorontwerp Nota Ruimte) het landelijke belang dat wordt toegekend aan het ook op termijn zo lang mogelijk continueren van de specifieke essentiële, plaatsgebonden economische functies in Centraal Holland. Dit vanwege de sterke agglomeratiewerking en daarmee samenhangende verdien capaciteit van Nederland in dit gebied. De verdien capaciteit is nodig om klimaatadaptatie in Nederland, naast reguliere zaken, te kunnen bekostigen. Daarnaast biedt het ook zekerheid en voorkomt het maatschappelijke ontwrichting en de kans op grote klimaatonrechtvaardigheid.

Vanuit Centraal Holland voegen we daaraan toe dat het tegelijkertijd van belang is dat deze functies de afhankelijkheid, kwetsbaarheid en inflexibiliteit niet vergroten of in stand houden, maar bijdragen aan het terugdringen daarvan en in balans zijn of worden gebracht met de mogelijkheden die het watersysteem biedt. Randvoorwaarde daarbij zijn ook de NOVI-inrichtingsprincipes: meervoudig ruimtegebruik, kenmerken en identiteit van het gebied centraal stellen, afwentelen voorkomen.

5. Niets blijft zoals het nu is. Ruimtelijke en maatschappelijke veranderingen vergen een lange doorlooptijd. Dit constateren transitiedeskundigen en blijkt uit onze geschiedenis. We moeten nu al de eerste stappen zetten om in de verre toekomst tot de benodigde structurele veranderingen te komen.

Hoe: De onderliggende principes die we hanteren bij het uitwerken van de strategie.

(uitgebreidere versie uitgangspunten 1.2)

1. De ruimtelijke inrichting, het watersysteem en de ruimtelijke gebruiksfuncties zijn sterk met elkaar verweven. Daarom richt Centraal Holland zich zowel op het water- als op het ruimtelijk domein, op verbinding tussen de verschillende schaalniveaus (ook regio-overstijgend) en op de doorwerking in gebiedsprocessen en ruimtelijke trajecten zoals de NOVEX-en en omgevingsplannen.
2. We werken aan vergroting van de robuustheid van het watersysteem ten opzichte van de huidige situatie en de ontwikkelingen als gevolg van klimaat- en weersverandering. Daarbij mogen de afhankelijkheid, kwetsbaarheid en inflexibiliteit van het systeem en het gebied als geheel niet toenemen (bijvoorbeeld meer schade bij een mogelijke overstroming) en daar waar nodig of mogelijk moeten deze afnemen.
3. Naast de oplossingsrichting 'beschermen' uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging (keringen op orde houden) zetten we ook volop in op de oplossingsrichting 'meebewegen' om Centraal Holland zo lang mogelijk in stand te houden en een geleidelijke transitie in gang te zetten (de zogenaamde 'hybride-meebewegen' strategie). De meerlaagsveiligheid-benadering maakt hier integraal onderdeel van uit.
4. Overige (bestaande) principes die deel uit zullen maken van de strategie:
 - a. NOVI-inrichtingsprincipes (combineren boven enkelvoudig, kenmerken en identiteit gebied centraal, afwentelen voorkomen).
 - b. Structurerende keuzes Water en Bodem Sturend.
 - c. We richten ons zowel op bestaand gebied als op nieuwe ontwikkelingen.
 - d. We richten ons zo veel mogelijk op de totale optelsom van alle wateropgaven tegelijkertijd en hun onderlinge relatie in plaats van een benadering per opgave. Daarbij houden we ook rekening met fluctuaties per seizoen, klimaatextremen en het accepteren van schade. Oftewel, we kijken integraal naar waterveiligheid, wateroverlast en waterbeschikbaarheid.

Wat: Wat gaan we doen?

Werkwijze:

1. We nemen de (voorkeurs)strategieën voor deelthema's die op Centraal Holland van toepassing zijn als vertrekpunt en volgen de verdere ontwikkeling van de strategieën voor de deelthema's in de herijking. Dit krijgt onder andere invulling via de Themagroep Samenhang in de herijking en door vertegenwoordiging vanuit Centraal Holland in de deelthema's.
2. We werken van grof naar fijn en maken daarbij gebruik van de vele studies, ontwerp- en onderzoeken, gebiedsuitwerkingen, ontwikkelperspectieven, etc. die al beschikbaar zijn.
3. We volgen daarmee een kwalitatieve benadering op basis van beschikbare kennis en expert judgement om tot afwegingen te komen. Er vinden geen berekeningen plaats ten behoeve van de voorkeursstrategie.

3. Ontwikkelingen en nieuwe inzichten

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens ingegaan op de belangrijkste ontwikkelingen en inzichten voor Centraal Holland en de samenhang met andere (Delta)programma's. Deze ontwikkelingen en inzichten vormen de input voor de Voorkeursstrategie Centraal Holland.

Bij het analyseren van ontwikkelingen en inzichten is gebruik gemaakt van een groot aantal bestaande studies en adviesrapporten. Daarbij zijn studies die specifiek gericht zijn op de regio, maar ook bovenregionale en nationale adviezen en studies. Veel inzichten zijn niet specifiek tot een bron te herleiden, omdat die integraal zijn beschouwd. Daarom is ervoor gekozen in deze paragraaf alleen de belangrijkste en meest relevante bronnen te vermelden. Een totaaloverzicht van alle bronnen is te vinden in bijlage 2.

De Voorkeursstrategie Centraal Holland en alle tussenproducten zijn ontwikkeld door een breed opgezet team waarin verschillende organisaties uit de regio, maar vooral ook verschillende expertises waren vertegenwoordigd met linkjes naar de gebiedsprocessen, omgevingsvisies van provincies, andere Deltaprogramma-onderdelen en de andere werksporen binnen Centraal Holland. Tussentijds is ook een bredere groep van mensen uit Centraal Holland betrokken door bijpraatsessies en werksessies, onder andere op de jaarlijkse regiodag Centraal Holland. Zo is een zo breed mogelijke inbreng van expertise geborgd.

3.2. Ontwikkelingen en inzichten

De ontwikkelingen en inzichten zijn geordend naar de volgende onderwerpen:

1. Beschikbare kennis Centraal Holland
2. Klimaatscenario's/Deltascenario's en consequenties
3. Kennisprogramma Zeespiegelstijging
4. Water en Bodem Sturend
5. Bovenregionale systeemkeuzen
6. Ruimtelijke ontwikkelingen Centraal Holland
7. Lessen uit toekomstverkenningen en ontwerpend onderzoeken

1. Beschikbare kennis Centraal Holland

Onder andere alle studies in het kader van het (voormalig) programma Toekomstbestendig Watersysteem ARK/NZK-gebied en Maatregelenpakket Wateroverlast Centraal Holland.

Centraal Holland is een nieuwe deelregio in het Deltaprogramma. De verdiepende analyse is gebruikt om de beschikbare kennis over het watersysteem en ontwikkelingen in de regio te inventariseren en analyseren. Om die vervolgens aan te vullen met recente ontwikkelingen en inzichten. Ook is aangehaakt bij studies en ontwikkelingen die tijdens het proces van de herijking werden opgestart/afgerond. Een overzicht van alle geraadpleegde studies is opgenomen in bijlage 2. Van de meeste relevante studies zijn samenvattende factsheets gemaakt voor intern gebruik binnen het programma (deze staan ook vermeld in bijlage 2).

2. Klimaatscenario's/Deltascenario's en consequenties

KNMI-klimaatscenario's (oktober 2023) Deltascenario's 2024: zicht op water in Nederland (januari 2024)

Het gebied Centraal Holland kenmerkt zich door een grote verscheidenheid aan functies. Weersextremen laten nu al zien dat er functies dicht bij elkaar liggen die moeilijk te verenigen zijn. De ene functie verdraagt of is gebaat bij peilschommelingen, de andere niet. De ene functie heeft weinig last van verzilting, terwijl de andere er extreem gevoelig voor is. En zo zijn er tal van voorbeelden. Tot nu toe is geprobeerd om al die verschillende functies zo goed mogelijk te faciliteren door steeds het watersysteem een beetje verder op te rekken. De klimaatscenario's laten zien dat dit niet langer houdbaar is. Het oprekken van het systeem is nu alleen nog maar 'tijd kopen' om echt fundamentele keuzes te maken in water- en bodemsysteem, de ruimtelijke inrichting en ruimtelijke gebruiksfuncties. Net als dat de oppervlakte beperkend is voor het realiseren van alle ruimtelijke ambities is ook het water- en bodemsysteem beperkend en dienen er toekomstbestendige keuzes te worden gemaakt.

Met name de extremen in de verwachte klimaatverandering en de snelle afwisselingen die daarin kunnen optreden (bijvoorbeeld van te nat naar te droog) leveren de grootste uitdagingen op.

Het is belangrijk daarbij steeds de totale optelsom van alle wateropgaven tegelijkertijd te maken en niet de opgaven apart te bekijken. Daarbij ook rekening houdend met fluctuaties per seizoen. Dus integraal kijken naar waterveiligheid, wateroverlast, en waterbeschikbaarheid. Om vervolgens heldere keuzes te maken: niet alles kan overal.

In Centraal Holland is de druk op de ruimte erg bepalend voor de opgaven in het watersysteem (zie 6 'Ruimtelijke ontwikkelingen Centraal Holland'). Daarnaast is Centraal Holland sterk afhankelijk van keuzes in de omliggende gebieden (zie 5 'Bovenregionale systeemkeuzen'). Beiden zijn bepalender dan de verschillen tussen de klimaatscenario's. Daarom is ten behoeve van de Voorkeursstrategie Centraal Holland niet van één specifiek klimaatscenario uitgegaan, maar zijn ze wel in algemene zin als uitgangspunt gebruikt. Bij specifieke werksporen binnen Centraal Holland, zoals het Maatregelenpakket Wateroverlast, is wel met specifieke klimaatscenario's rekening gehouden.

Waterveiligheid

Door zeespiegelstijging en verhoogde piekrivierafvoeren neemt de druk op de primaire waterkeringen toe. De versnelling van de zeespiegelstijging heeft direct impact op de duinen langs de kust en de waterkeringen langs de Hollandse IJssel. Hetzelfde geldt ook voor de primaire keringen langs de Lek aan de zuidkant van Centraal Holland, waar door de verhoogde rivierafvoer de druk op de keringen verder toeneemt. Bovendien zal de instroom van water bij een eventuele dijkdoorbraak groter worden en vanuit zee langer aanhouden bij zeespiegelstijging, leidend tot meer schade en slachtoffers en langere hersteltijden.

In samenspraak met de RO is het belangrijk om ruimte te reserveren voor toekomstige dijkversterkingen en te onderzoeken waar kansen liggen voor multifunctioneel gebruik.

Door langdurige natte perioden, gecombineerd met hoge boezemwaterstanden, kunnen regionale waterkeringen volledig verzadigd raken van water. In droge perioden daarentegen kunnen de waterkeringen uitdrogen. Met name die wisselwerking kan gevolgen hebben voor de stabiliteit van waterkeringen. Door een toename van mensen en economische waarde achter de regionale keringen is het mogelijk nodig de huidige normen te herijken.

De risico's voor mens, omgeving en economie nemen dus zowel langs de kust als inlands toe. Er ontstaat een toenemende behoefte aan zandsuppletie, en een toenemende watervraag om zoutindringing tegen te gaan (zie alinea zoetwataeraanvoer). De implementatie van meerlaagsveiligheid komt moeizaam van de grond, maar is van toenemend belang, zoals bevestigd is door het als uitgangspunt te formuleren in water en bodem sturend en in het advies van de beleidstafel wateroverlast en hoogwater. Hier is extra inzet op nodig.

Een andere stuurknop van waterveiligheid zit in waar en hoe we bouwen en ontwikkelen. Ontwikkelen op waterrobuuste plekken of op overstromingsveilige wijze zorgt ervoor dat de risico's niet toenemen.

Waterafvoer en wateroverlast

Een toename van de (meer) reguliere regenbuien en zomerse piekbuien zorgt dat de regionale watersystemen verder onder druk komen te staan om al dit water gecontroleerd te bergen en af te kunnen voeren. Gemalen moeten vaker en langduriger worden ingezet. Dat roept ook de vraag op of de huidige normen voor wateroverlast op termijn nog houdbaar zijn of om herziening vragen. Feitelijk komt het erop neer dat in de regio veel meer water tijdelijk moet kunnen worden opgevangen. Niet alleen in het watersysteem zelf maar ook op het maaiveld. Dit sluit ook aan bij de aanbeveling uit water en bodem sturend.

Ook de druk op het ARK/NZK neemt toe. Een groot deel van het wateroverschot uit de regionale watersystemen moet uiteindelijk via het ARK/NZK worden afgevoerd, terwijl tegelijkertijd door zeespiegelstijging de afvoer onder druk staat. Beide watersystemen zijn communicerende vaten.

Sommige deelsystemen (met name deelsystemen van HDSR en AGV) zijn bijna volledig afhankelijk van afvoer bij IJmuiden, andere deelsystemen kunnen in meerdere richtingen uitmalen (Rijnland en HHNK). Alle boezemsystemen en het hoofdwatersysteem hebben zeer beperkte marges.

Het ARK/NZK biedt, in vergelijking met de omliggende boezemsystemen, nu in de praktijk een relatief laag beschermingsniveau tegen wateroverlast. De opgave wordt met klimaatverandering alleen maar groter en vereist ingrijpen.

Door zeespiegelstijging is vanaf circa 2050 vrije afwatering via spuicomplex IJmuiden niet meer mogelijk. Daarnaast heeft zeespiegelstijging ook een negatief effect op de pompcapaciteit van gemaal IJmuiden in verband met de toenemende opvoerhoogte. Het is essentieel dat hier tijdig op wordt geanticipeerd. De bouw van een nieuw gemaal neemt, inclusief voorbereiding, minstens 10 jaar in beslag.

Bovendien neemt de kwetsbaarheid toe als het gebied voor de afvoer van water volledig afhankelijk wordt van pompen en dus ook van de beschikbaarheid van elektriciteit en algeheel technisch functioneren van één object.

Naast effecten op het watersysteem ondervinden ook andere sectoren effecten van watertekort en -overlast. Door hogere ('s winters) en lagere ('s zomers) afvoeren van de grote rivieren wordt de scheepvaart bijvoorbeeld beperkt.

Zoetwataeraanvoer en (drink)waterbeschikbaarheid

Centraal Holland is een scharnierpunt voor de zoetwaterverdeling tussen ARK/IJsselmeergebied/Westelijke delta. Deze regio's maken aanspraak op hetzelfde water bij beperkte zoetwaterbeschikbaarheid.

Langs de gehele kust zal de interne kweldruk en daarmee de zoutindringing toenemen. Door meer interne verzilting van het grondwater zal, bij de huidige manier van zoetspoelen, meer zoetwater nodig zijn om de polders door te spoelen.

Ook neemt door de zeespiegelstijging de waterkolom die geschut wordt bij IJmuiden toe. Dit zorgt voor een (beperkt) grotere verziltingsdruk in het Noordzeekanaal. Ook neemt door zeespiegelstijging de verziltingsdruk via de Nieuwe Waterweg toe. Door de combinatie met lagere rivierafvoeren komt het zout verder landinwaarts en zullen innamepunten voor zoetwater en drinkwaterproductie vaker verzilt, zoals op de Hollandse IJssel. Dit heeft effect op de landbouwsector (met name de bollenteelt en bomenkweek), de drinkwatervoorziening en de natuur. Daarmee wordt de afhankelijkheid van alternatieve zoetwateraanvoer via de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA), voor een deel van het gebied groter. Omdat door afnemende rivierafvoeren de aanvoer van extra zoet water naar West-Nederland in de toekomst niet vanzelfsprekend is, is het ook niet vanzelfsprekend dat de Klimaatbestendige Wateraanvoer (KWA) en de Doorvoer Krimpenerwaard maximaal ingezet kunnen worden. Simpelweg omdat het extra water voor Centraal Holland er in het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek niet is.

Het boezemsysteem als wateraanvoersysteem

Het boezemsysteem van Centraal Holland fungeert ook als het aanvoersysteem bij watertekort. De achterliggende grote rivieren en het IJsselmeergebied zijn hierbij de zoetwaterbron voor het beheergebied van AGV. Voor HDSR en Rijnland vormen de grote rivieren de zoetwaterbron (waar indirect ook de beheergebieden van Delfland en Schieland en Krimpenerwaard op aangesloten zijn). Voor het beheergebied van HHNK is het IJsselmeergebied de zoetwaterbron. Onder extreme omstandigheden (veel te weinig aanvoer) is er sowieso minder water beschikbaar en vormt zoutindringing op het Noordzeekanaal en via de Nieuwe Waterweg een extra issue, zowel voor de inlaat van zoet water (inlaatpunt Gouda verzilt) als vanwege het extra gebruik om de zouttong op onder meer het NZK terug te dringen.

Door hogere temperaturen (meer verdamping) en langere perioden zonder regen neemt de zoetwatervraag in Centraal Holland toe. Ook door andere ontwikkelingen neemt de watervraag toe. Denk daarbij aan het vernatten van veenweidegebieden (tegengaan bodemdaling en CO₂ uitstoot), beperken van hittestress in bebouwde omgeving, actief grondwaterpeilbeheer in stedelijk gebieden (voor houten funderingen), vergrote industriewatervraag (energietransitie en circulaire economie), de scheepvaart en een toenemende drinkwatervraag (meer woningen). Bij energie speelt mee dat bij hogere temperaturen de behoefte aan energie voor warmte afneemt maar juist energie voor verkoeling toeneemt. Wanneer rivieren opwarmen door hitte zal de beschikbaarheid van koelwater afnemen.

Al deze ontwikkelingen laten zien wat we nu al in droge jaren ervaren: de zoetwatervoorziening van Centraal Holland staat in droge perioden onder druk en daarmee ook de eerdergenoemde sectoren zoals de landbouwsector, drinkwatervoorziening, bebouwing, natuur, infrastructuur, scheepvaart en energievoorziening vanwege schade die optreedt. De vanzelfsprekendheid waarmee wij ons gebied ook in droge perioden van voldoende zoet water konden voorzien, bestaat niet meer. We moeten dan ook nadenken over andere strategieën.

Natuur, waterkwaliteit en biodiversiteit

Een schone en gezonde leefomgeving is in het dichtbevolkte Centraal Holland onmisbaar voor mens en natuur. In de regio liggen een aantal bijzondere natuurgebieden zoals de duinen in het westen, de diverse plassengebieden in en rond het Groene Hart en de Utrechtse Heuvelrug in het oosten.

De natuur, de waterkwaliteit en biodiversiteit staan in Centraal Holland echter onder druk. Natura 2000 instandhoudingsdoelen, die voortkomen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), worden in de Natura 2000-gebieden nog niet gehaald, onder meer door de uitstoot van stikstof. Daarnaast loopt de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) achter. Ook voldoet in vrijwel het gehele gebied het oppervlaktewater niet aan de Kaderrichtlijn Water (KRW). In 2027 moet Nederland aan de KRW voldoen maar die doelstelling wordt zeer waarschijnlijk niet gehaald. De oorzaken daarvan zijn divers: een teveel aan nutriënten (stikstof en fosfor) en medicijnresten, maar ook microplastics en nieuwe ('opkomende') stoffen.

Op basis van de klimaatscenario's is de verwachting dat de KRW-doelstellingen in de toekomst verder onder druk komen te staan door meststoffen, gebiedsvreemd water (onder andere bij waterinlaat), veenoxidatie, uitheemse rivierkreeften en baggervorming. Hogere temperaturen hebben een negatief effect op de waterkwaliteit en daarmee ook op de ecologie in het algemeen. Oppervlaktewater wordt daarmee ook minder geschikt voor drinkwaterproductie. Nattere perioden kunnen leiden tot meer riooloverstorten en kunnen daarmee ook een negatief effect hebben op de waterkwaliteit en ecologie. Lage rivierafvoeren zorgen voor een hogere concentratie van chemische stoffen vanuit lozingen.

Bovenstaande waterkwaliteitsopgaven vragen om een aanpak langs meerdere sporen:

1. Bronaanpak
2. Inrichting en onderhoud watersysteem (voldoende diep, natuurvriendelijke oevers en baggeren)
3. Investeren in robuuste groen- en blauwe structuren: denk daarbij ook aan schaduwwerking en verkoeling.
4. Extensivering van ruimtegebruik ten behoeve van verdere natuurontwikkeling en versterken biodiversiteit.

Ook is verdroging van natuurgebieden een probleem. Het verhogen van grondwaterstanden in veengebieden komt niet automatisch ten goede aan de huidige natuurdoelen en ook niet aan de waterkwaliteit. Een tijdelijke verslechtering van de waterkwaliteit door uitspoeling is mogelijk. De natuur en biodiversiteit zal met extensivering van het ruimtegebruik een positieve ontwikkeling kennen en zal zich aanpassen aan nieuwe fysieke omstandigheden.

De vraag is of bepaalde natuurdoelen gezien de klimaatverandering en de zeespiegelstijging op termijn houdbaar zijn, en of ontwikkeling van nieuwe natuur(doeltypen) een efficiëntere investering zijn. Scherpe keuzes zijn nodig tussen wat cruciaal is om te behouden versus onhoudbaar op termijn.

3. Kennisprogramma Zeespiegelstijging

Lange termijn oplossingsrichtingen zeespiegelstijging Centraal Holland (juni 2023), Tussenbalans Kennisprogramma Zeespiegelstijging (november 2023), Uitwerking denkrichtingen Kennisprogramma Zeespiegelstijging (maart 2024)

Voor Centraal Holland zijn de uitgewerkte denkrichtingen in belangrijke mate aanvullend op elkaar en tekent zich al een eerste richting af voor een toekomst van de regio bij een aanzienlijk hoger zeeniveau. Daarbij zijn een aantal factoren cruciaal:

- Centraal Holland heeft een afzonderlijk gereguleerd watersysteem, dat weliswaar in nauwe verbinding staat met de omliggende gebieden en watersystemen, maar waarvan het peil in geen enkele oplossingsrichting meebeweegt met de zeespiegel.
- Zoetwaterbeschikbaarheid is nu al een opgave, die met zeespiegelstijging alleen maar groter zal worden. Zeker ook voor Centraal Holland dat voor de aanvoer van zoetwater afhankelijk is van de omliggende regio's.
- In de uitwerking van Meebewegen wordt duidelijk geconcludeerd dat het essentieel is dat Nederland genoeg verdienvermogen houdt om klimaatadaptatie in het hele land te bekostigen. Dit betekent dat gebieden waar het economisch verdienpotentieel hoog is, zoals met name de Randstad, zo lang mogelijk beschermd moeten blijven tegen overstromingen. Het gericht verschuiven van dit verdienvermogen naar hoger gelegen regio's is aanzienlijk duurder en moeilijk te organiseren en vergt veel tijd. Daarnaast speelt ook de culturele identiteit van het gebied een belangrijke rol bij het continueren van de functies.
- Bovendien blijkt de meest effectieve strategie voor de bescherming van de Randstad tegen overstromingen het versterken van de bestaande waterkeringen rond deze regio. Aanleg van terpen of het afzonderlijk beschermen van stedelijke gebieden in plaats daarvan blijkt minder effectief (beperkte ruimte beschikbaar om mensen en activiteiten te herbergen) en minder efficiënt (meer km's dijk te onderhouden versus minder inwoners beschermd). Dat neemt niet weg dat aanvullend gevolgbepaling noodzakelijk is vanwege de toenemende kans op wateroverlast en voor het geval er toch een keer een overstroming optreedt.

Voor Centraal Holland (het ARK/NZK-gebied) wordt de mogelijkheid van spuien bij zeespiegelstijging kleiner. In 2050 is er geen spui in IJmuiden meer mogelijk. Het volledige hoofdwatersysteem ARK-NZK, waar het hele boezemsysteem van Waterschap Amstel, Gooi en Vecht mee in open verbinding staat en waar de boezemsystemen van een aantal andere waterschappen ook van afhankelijk zijn, is dan geheel afhankelijk van gemalen. Voldoende maalcapaciteit op het hoofdwatersysteem is noodzakelijk om het water van de poldergemalen naar het hoofdwatersysteem te kunnen blijven afvoeren.

In de 'hybride meebewegen'-strategie wordt de Randstad beschermd tegen overstromingen. Het blijkt technisch mogelijk om de bescherming van grote delen van laag-Nederland tegen overstromingsrisico economisch rendabel te blijven verbeteren, ook bij aanzienlijke zeespiegelstijging boven het huidige ontwerpniveau (in ieder geval ruim voorbij de 2 m zeespiegelstijging).

Uit de analyse van economie, maatschappij en bestuur volgt dat aanpassing van de fysieke omgeving in laag Nederland ten behoeve van klimaatadaptatie transities zijn die een lange periode vergen, en die idealiter gekoppeld zijn aan reguliere investeringscycli. Denk daarbij aan periode in de orde van 100 jaar of meer. Het is daarbij belangrijk een duidelijke strategie te ontwikkelen in de tijd.

De maatregelen die in de rapportage beschreven worden en waar in Centraal Holland aan gedacht kunnen worden in het licht van meebewegen, zijn onder andere:

- **Volop inzetten op de structurende keuzen uit water en bodem sturend**

Om de kwetsbaarheid, afhankelijkheid en inflexibiliteit van de regio te verminderen zijn technische watersysteemmaatregelen niet voldoende en moet het waarborgen van de toekomstbestendigheid op de lange termijn steeds meer gezocht worden in aanpassingen en slimme keuzes in de ruimtelijke ordening en inrichting.

- **Meerlaagsveiligheid**

In gebieden die nog worden beschermd tegen overstromingen vanuit zee en/of vanuit de rivieren worden in de 'hybride meebewegen'-strategie de gevolgen van een eventuele overstroming zo veel mogelijk beperkt. Maatregelen die daar aan bijdragen zijn ophogen van woon- en werkgebieden, compartimentering, drijvend wonen, en het verbeteren van horizontale en verticale evacuatie. Nieuwe woningbouw wordt door verdichting geconcentreerd in relatief hoge en veilige gebieden. Ook wordt kritieke infrastructuur zodanig aangelegd dat in het geval van overstromingen de schade beperkt blijft en respons en wederopbouw snel tot stand kunnen komen.

- **Wateroverlast**

Inzetten op het realiseren van (tijdelijke) ruimte voor water en zodanige inrichting van de ruimte dat schade door wateroverlast (bij extreme regen) zoveel mogelijk wordt beperkt. Daarnaast blijft een robuust hoofdwatersysteem met voldoende pompcapaciteit ook hierin noodzakelijk. Dit wordt uitgewerkt in het Maatregelenpakket Wateroverlast Centraal Holland.

- **Inzetten op (geleidelijke) functieveranderingen**

In de toekomst is een andere balans tussen ruimtelijke functies en het water- en bodemsysteem noodzakelijk en kunnen we niet meer uitgaan van het huidige systeem als de basis. De omstandigheden voor de landbouw zullen bijvoorbeeld door verdergaande vernatting en verzilting veranderen. Ook zullen er grote veranderingen optreden in de natuur(doeltypen).

- **Inzetten op een grotere zelfvoorzienendheid met betrekking tot zoetwater**

Omdat de beschikbaarheid van zoetwater steeds verder zal afnemen is het belangrijk gelijktijdig aandacht te besteden aan de vraag- én aanbodkant.

4. Water en Bodem Sturend

Brief Water en Bodem sturend (november 2022)

Uitgangspunten

- Niet afwentelen (conform NOVI) op toekomstige generaties, naar andere gebieden of functies of van privaat naar publiek;
- Meer rekening houden met extremen (en erop voorbereiden dat niet alle schade te voorkomen is);
- In samenhang omgaan met wateroverlast, droogte en de bodem (Nederland moet van vergiet weer een spons worden);
- Meerlaagsveiligheid (naast preventie ook aandacht voor verminderen kwetsbaarheid door ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing);
- Minder afdekken, minder vergraven, niet verontreinigen van de bodem, om de natuurlijke kracht te benutten;
- Integrale aanpak in de leefomgeving: zoeken naar functiecombinaties, vernieuwende vormen van landgebruik maar waar nodig ook echt keuzes maken;
- Comply or explain (pas toe of leg uit). Juridisch afdwingbare maatregelen uitvoeren, verder ruimte voor maatwerk als dit uitlegbaar en toetsbaar is en de doelen nog steeds gehaald worden.

De structurerende keuzes die met name relevant zijn voor Centraal Holland zijn in bijlage 3 verder toegelicht.

5. Bovenregionale systeemkeuzen

In de herijking van het Deltaprogramma worden vijf bovenregionale systeemkeuzen onderscheiden:

1. Afvoerverdeling bij hoogwater
2. Afvoerverdeling bij laagwater en waterpeilen in de riviertakken
3. Open/afsluitbaar/gesloten estuaria en zeearmen
4. IJsselmeerpeilbeleid (streefpeil, extreme peilen)
5. Beheer kust en zandvoorraad

Alle vijf de keuzes zijn direct van invloed op Centraal Holland. Dat betekent dat deze keuzes essentieel zijn voor de Voorkeursstrategie Centraal Holland. Een paar voorbeelden:

- De Lek wordt nu ontzien bij hoogwaterafvoeren. Voor Centraal Holland een belangrijk uitgangspunt, omdat hogere afvoeren leiden tot dijkversterkingen in een bodemdalingsgevoelig gebied en grotere overstromingsdiepten bij eventuele dijkdoorbraken.
- De afvoerverdeling op de rivieren bepaalt hoeveel zoetwater het gebied straks nog aangevoerd krijgt via het ARK/Lek en dat heeft een directe relatie met de ruimtelijke gebruiksfuncties, de (on)mogelijkheden om de grondwaterpeilen in de veenweidegebieden te verhogen in het kader van de CO₂- en bodemdalingsreductie en het tegengaan van verzilting.
- Het IJsselmeerpeilbeleid heeft direct invloed op de hoeveelheid berging die nog beschikbaar is voor water uit Centraal Holland bij hoogwatergebeurtenissen en/of calamiteiten wanneer de afvoer bij IJmuiden niet afdoende is en op de zoetwatervoorraad.
- Zandsuppleties zijn essentieel voor de waterveiligheid, maar leveren tegelijkertijd beperkingen op voor de ambities van de energietransitie (wind op zee).
- Een open/gesloten Rijn-Maasmonding is bepalend voor de zoetwaterbeschikbaarheid in Centraal Holland en de (on)mogelijkheid verzilting af te remmen.

6. Ruimtelijke ontwikkelingen Centraal Holland

Relevante inzichten uit: Ontwerp Nota Ruimte (september 2025), Ruimtelijke Voorstellen provincies (2023–2024), NOVEX Ontwikkelperspectieven en uitvoeringsagenda's

(In de loop van het proces van de herijking zijn flinke stappen gezet in de ruimtelijke beleidsontwikkeling: van Contourennotitie naar Ontwerp Nota Ruimte; van Provinciale Ruimtelijke Verkenningen naar Ontwerp Omgevingsvisies; van NOVEX Ontwikkelperspectieven naar Uitvoeringsagenda's naar Ruimtelijke Investeringsagenda's (RIA's). Gedurende de ontwikkeling van de voorkeursstrategie is er continue afgestemd. Onderstaande tekst is grotendeels gebaseerd op het synthesesrapport uit 2024/2025 en alleen op een aantal kritische onderdelen geactualiseerd.)

Samenvatting

Stapelings en samenhang water en RO

Alle Ruimtelijke Voorstellen en NOVEX Ontwikkelperspectieven laten een stapeling van ambities zien op het gebied van woningbouw, energie, landbouw, natuur, landschap, recreatie, circulaire (haven)economie, leefomgeving en water. Duidelijk is ook dat niet alles past, er zal gekozen, gecombineerd en gestapeld moeten worden.

In al deze Ontwikkelperspectieven en in de Ruimtelijke Voorstellen is het principe Water en Bodem sturend omarmd. Al deze ruimtelijke opgaven hebben een directe relatie met het watersysteem. Ze vragen om bescherming tegen overstromingen en wateroverlast, ze vragen (extra) zoet- en drinkwater en ze beïnvloeden de waterkwaliteit.

Andersom vormen ook de ruimtelijke ontwikkeling en het ruimtegebruik een stuurknop. Keuzes in locatie, inrichting en gebruik zijn bepalend voor de draagkracht en flexibiliteit van het watersysteem.

Gezonde leefomgeving

Het landschap Centraal Holland kent meerdere 'gezichten' en vormt een belangrijke drager van de ruimtelijke kwaliteit en gezondheid in West-Nederland. Het oer-Hollandse polderlandschap, met daaromheen de omliggende landschappen van Kust, IJsselmeer, Rivierengebied en Delta vormen samen een landschappelijke hoofdstructuur en ecologische verbinding. Deze landschappen bieden een balans en tegenwicht ten opzichte van de groeiende verstedelijking van en in de Randstad. Zowel voor de inwoners van de meer landelijke gebieden als de (Rand)stedelingen is het kunnen recreëren en ontspannen in de groene ruimte van groot belang voor de gezondheid. De druk op gebieden zoals recreatieplassen neemt bij droogte en hitte toe omdat mensen afkoeling zoeken. Dit vormt een nieuw verdelingsvraagstuk om rekening mee te houden. Niet voor

niets heeft de Utrechtse regio de Scheggenaanpak van Amsterdam omarmd en overgenomen. Deze groen-blauwe verbindingen tussen stad en land vormen over en weer belangrijke schakelpunten in de gezondheid van mens en natuur.

Water en RO in samenhang

De grote opgave is om water en bodem sturend te concretiseren en daadwerkelijk een rol te laten spelen in de ruimtelijke keuzes vanuit een langetermijn perspectief. Dit terwijl veel van de ruimtelijke keuzes op relatief korte termijn om besluiten vragen.

Daarnaast is het een grote opgave hoe water en bodem sturend vorm te geven in alle al bestaande situaties om ook daar de toekomstbestendigheid te verhogen.

De ruimtelijke investeringsopgaven in een notendop

De investeringsopgave in Deltaprogrammaregio's (Sweco, 2021), Whitepaper Ruimte voor de toekomst (Sweco, 2021)

Het rapport beschrijft een beeld van:

- de investeringsopgaven in gebieden die potentieel gevoelig kunnen zijn voor de effecten van zeespiegelstijging, zowel wat betreft aard, omvang en ruimtebeslag;
- de knelpunten tussen de investeringen en de ruimtevraag in relatie tot lange termijn oplossingsrichtingen voor zeespiegelstijging.

Dit is gedaan voor verschillende deelregio's van het Deltaprogramma waaronder Centraal Holland. Op basis van beschikbare begrotingen en budgetten van lopende programma's, kengetallen en opgaven zijn berekeningen gemaakt van de geschatte investeringsopgave voor Centraal Holland tot 2050. In de periode tot 2050 wordt er grofweg 233 miljard euro geïnvesteerd in de vijf grote landelijke investeringsopgaves in regio Centraal Holland.

Opgave	Investeringsopgave	Ruimtevraag
Infrastructuur	36 miljard euro	
Woningbouw	125 miljard euro	Circa 5.800 hectare
Energietransitie	34 miljard euro	Circa 8.500–9.000 hectare
Klimaatadaptie	18 miljard euro	
Natuur	0,07 miljard euro	
Totaal	213 miljard euro	

Investeringsopgave in Centraal Holland

Bovenstaande getallen en bedragen betreffen investeringen op de korte termijn. De investeringen voor de lange termijn zijn minder concreet.

Belangrijkste conclusies in de whitepaper:

- We moeten in Nederland ruimte vrijhouden voor maatregelen die in de toekomst nodig zijn om ons te beschermen tegen zeespiegelstijging. Vooral in de laaggelegen delen moeten we niet alles dicht bouwen, zodat we voldoende flexibel blijven.
- Niet alleen de watersector, maar alle sectoren moeten bij hun planvorming rekening houden met een mogelijke zeespiegelstijging. Hierbij kan de planning van de verschillende investeringsopgaven veel beter op elkaar wordt afgestemd. Koppel de verschillende investeringsagenda's om maatregelen tegen zeespiegelstijging betaalbaar en maatschappelijk acceptabel te houden. En als we dan toch gaan investeren, laten we gelijk een stap zetten richting klimaatbestendig Nederland.

Nota Ruimte

Het kabinet is op weg naar een nieuwe Nota Ruimte voor Nederland. De Ontwerp-Nota Ruimte benoemt de structurerende keuzes die in de Nota Ruimte gemaakt moeten worden om de schaarse ruimte rechtvaardig te verdelen. Aan alles ruimte geven past gewoonweg niet meer. Nederland moet kiezen waar, hoe en waaraan ruimte geboden wordt om ervoor te zorgen dat ook toekomstige generaties zeker zijn van voldoende voedsel, drinkwater en energie.

De Ontwerp-Nota Ruimte beschrijft drie leidende principes voor het rechtvaardig verdelen van de ruimte:

- Er moet recht worden gedaan aan de schaarse en waardevolle ruimte. Waar het kan moeten functies slim, efficiënt en met kwaliteit gecombineerd worden.
- Er moet recht worden gedaan aan de eigenheid van de regio's: we beschermen en benutten wat er is, vernieuwen met onderscheidende ruimtelijke kwaliteit en werken aan lokaal passende oplossingen.
- Keuzes moeten niet leiden tot het afschuiven van problemen. Niet naar volgende generaties. Niet naar andere gebieden. Lasten en lusten moeten eerlijk worden verdeeld. De gesteldheid van ons water- en bodemsysteem zal meer dan ooit bepalend worden voor wat kan. Zo bouwen we bijvoorbeeld niet meer buitendijks, houden rekening met slappe bodems en treffen maatregelen voor de beschikbaarheid van voldoende drinkwater.

In de Ontwerp-Nota Ruimte zijn de opgaven waar Nederland voor staat gebundeld in vier integrale thema's die een eigen interne sectorale logica hebben maar ook samenhangen en daarmee gecombineerd richting geven aan de ontwikkeling van Nederland richting 2050:

1. Wonen, werken en bereikbaarheid

Binnen regio's is het streven naar nabijheid van wonen, werken en voorzieningen en goede bereikbaarheid en kwaliteit van groen in en om de stad. Nieuwe ontwikkeling draagt waar mogelijk bij aan vergroten van de agglomeratiekracht en de leefkwaliteit.

2. Economie en energie

Er wordt prioriteit gegeven aan forse uitbreiding en verzwaring van de energie infrastructuur met voorrang voor energie-intensieve havens en industriële functies van nationaal belang. De logistieke infrastructuur rond productie en overslag wordt benut en versterkt, net als de ruimte hiervoor in de Noordzee, in goede balans met onder andere natuur en visserij. Het Rijk wil regio's in hun kracht zetten. Onder andere door te sturen op de juiste infrastructuur voor energie, goederen en grondstoffen.

3. Landbouw en natuur

De landbouw is onmisbaar voor voedselzekerheid, leefbaarheid van het landelijk gebied en de instandhouding van waardevolle landschappen. Perspectief bieden voor de toekomst is van belang, in goede balans met het natuurlijk systeem en de veranderende condities van het water- en bodemsysteem. Een robuuste en veerkrachtige natuur geldt als voorwaarde voor een gezonde en veilige leefomgeving, voedselproductie en drinkwatervoorziening. Herstel en ontwikkeling van een robuust natuursysteem, voldoen aan de vereisten van de Natuurherstelverordening en functiecombinaties met natuur dragen hieraan bij.

4. Water en Bodem

De hoofdinfrastructuur van ons watersysteem, inclusief de duinen en dijken, vraagt om nationale keuzes, om de waterveiligheid te garanderen en voor de zoetwatervoorziening. Dit betekent voldoende ruimte reserveren voor versterking van waterkeringen, waterafvoer en waterberging rond het hoofdwatersysteem. Regionaal zijn er de verschillende stapelingen van water- en bodemopgaven, die in samenhang moeten worden opgepakt en zijn uitwerking krijgen onder andere via groenblauwe dooradering in steden, dorpen en landschappen. Er zal niet altijd voldoende zoetwater beschikbaar zijn van buiten. Dit vraagt om een nieuwe balans in het gebruik ervan en met verbeteren van de bodem, zodat ook de landbouw blijvend over voldoende water en goede bodemcondities kan beschikken.

Rekening houden met water en bodem werkt door in alle bewegingen. Dat geldt niet alleen voor landbouw en natuur, maar ook voor de woningbouwopgave of voor de industrie en bedrijven. De beschikbaarheid van drinkwater en zoetwater komt steeds meer onder druk te staan en klimaatverandering zorgt voor meer weersextremen met periodes van wateroverlast en grote droogte. Ook de toenemende verzilting stelt nieuwe grenzen. Dit vraagt om acties om de robuustheid van ons land te versterken.

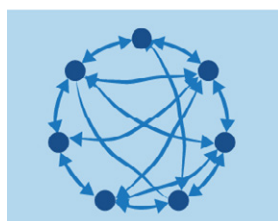
In de Ontwerp-Nota Ruimte wordt geconcludeerd dat de realisatie van de opgaven omvangrijke structurele investeringen van overheden en marktpartijen vraagt. De benodigde financiën zijn niet op voorhand vrijgemaakt, er moet voorlopig gebruik gemaakt worden van bestaande budgetten. De lange termijn in het oog houdend volgt een belangrijke richtinggevende insteek voor Centraal Holland:

Het **verdienvermogen van Laag-Nederland** is onmisbaar om de effecten van klimaatverandering het hoofd te bieden en transitie te bekostigen. De waterveiligheid van de kustprovincies moeten daarom gegarandeerd blijven.

De reflectie van het PBL op de Ontwerp-Nota Ruimte (*Naar een duurzame ruimtelijke inrichting van Nederland. Reflectie Ontwerp Nota Ruimte: aanbevelingen en analyse*, PBL, 2026) benadrukt nog eens het belang van een integrale en lange termijn blik, zoals ook Centraal Holland die voorstaat.

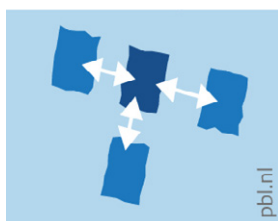
Vier typen van Samenhang

Samenhang tussen sectoren

Afstemmen van functies en realiseren van gebiedskwaliteiten

Samenhang tussen gebieden

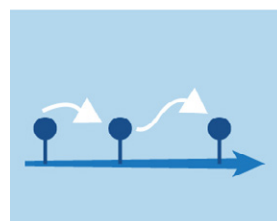
Samenwerking en sturen op stromen

Samenhang tussen schaalniveaus

Schakelen tussen schaalniveaus selectiviteit in knooppunten

Samenhang tussen korte en lange termijn

Inspelen op processen en cycli met hun (on)zekerheden

Bron: PBL

Ruimtelijke Voorstellen provincies

Het ruimtelijk voorstel van de Provincie Utrecht (december 2023) verwoordt de opgave als volgt:

Onze provincie groeit niet in oppervlakte maar wel in inwoneraantallen, aantal woningen, bedrijven en voorzieningen en mobiliteitsbewegingen.

Dit vraagt om keuzes maken en prioriteiten stellen in tijd, ruimte en investeringen. Met de omvang van al deze opgaven bij elkaar gaat het immers niet passen. De berekening van de omvang van de opgaven laat dit ook zien. Bij groei van de ene opgave zal een andere opgave minder ruimte krijgen.

Het ruimtelijk voorstel van de Provincie Noord-Holland (september 2024) schetst een vergelijkbare insteek: Waar we op willen sturen als het gaat om zuinig ruimtegebruik is dat we nog meer dan in het verleden, selectief moeten zijn over waar we ruimte voor willen maken en houden. Als ruimte beperkt is, moeten we ons afvragen welke vormen van ruimtegebruik en economische ontwikkeling bijdragen aan het Noord-Holland dat inwoners willen. Niet alles past overal. Dat gaat ook letterlijk over de juiste functies op de juiste plek, waarbij een brede integrale afweging moet worden gemaakt. Om een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving te borgen, hanteert de provincie twee basisrandvoorwaarden:

- Overall wordt voldaan aan de wettelijke basiskwaliteit voor een gezonde en veilige leefomgeving voor mens, plant en dier.
- Alle nieuwe ruimtelijke (her)ontwikkelingen doorlopen een klimaatstresstest.

Daarnaast gelden vier generieke ontwikkelprincipes:

1. Ontwikkelingen en beheer zijn passend bij de waarden, de karakteristiek en het draagvermogen van het landschap.
2. Nieuwe ontwikkelingen zijn zoveel mogelijk natuur inclusief.
3. Nieuwe ruimtelijk-economische ontwikkelingen worden zoveel mogelijk ruimtelijk geclusterd op locaties nabij OV, weg, energie en dataknooppunten.
4. Bij nieuwe ontwikkelingen worden de effecten op de ondergrond meegewogen.

In het ruimtelijk voorstel wordt verdere invulling gegeven langs de lijn van:

- Aanpassen aan het watersysteem
- Bewegen naar een toekomstbestendig evenwicht tussen landbouw en natuur
- Ruimte maken voor energie en duurzame economie
- Zorgen voor leefbare regio's, steden en dorpen
- (Opnieuw) vormgeven aan Noord-Holland

Het ruimtelijk voorstel van Provincie Zuid-Holland beschrijft het als volgt (uit module herziening 2025):

De provincie koerst naar een toekomstbestendig Zuid-Holland 2050. Om de kwaliteit daarbij te waarborgen, werkt de provincie in haar omgevingsbeleid vanuit een aantal sturingsprincipes: 1) topprioriteit voor een toekomstbestendige leefomgeving, 2) sturen op kwaliteit en maximale maatschappelijk toegevoegde waarde, 3) accepteren dat niet voor alles ruimte is in Zuid-Holland, 4) rekening houden met de maatschappelijke kosten en baten op de korte en lange termijn.

Dit betekent dat de provincie ruimte beter wil gaan beschermen om de ambities, wettelijke verplichtingen en doelen te realiseren. Daarom:

- Stelt ze een ondergrens aan (open) landschap dat beschikbaar blijft voor de transities die nodig zijn voor een toekomstbestendige landbouw, energievoorziening, water-, groen-, recreatie- en natuuropgaven.
- Draagt ze zorg voor voedselzekerheid en het beschikbaar blijven van maatschappelijke, culturele, sportieve en nutsvoorzieningen voor inwoners.
- Gebruikt ze de schaarse ruimte en infrastructuur effectiever en efficiënter. De inzet blijft op de volgende elementen van de integrale verstedelijkingsstrategie: beter benutten, verdichting en functiemenging combineren met goede bereikbaarheid en meer aandacht voor gezonde en klimaatadaptieve verstedelijking. De al gereserveerde ruimte voor wonen en werken blijft en verder is er als uitzondering alleen ruimte voor een 'straatje erbij' onder voorwaarden.

NOVEX-trajecten

Input voor de Nota Ruimte vormt het NOVEX-traject van de Ruimtelijke Voorstellen van de provincies en de verschillende Ontwikkelperspectieven van de NOVEX-gebieden waarin gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk samenwerken.

Dat het gebied Centraal Holland complex is en op vele fronten aandacht vraagt blijkt ook uit de hoeveelheid NOVEX-gebieden met elk een eigen invalshoek. In het gebied zijn de volgende vier NOVEX-gebieden met name relevant:

- Metropoolregio Amsterdam (MRA)
- Utrecht-Amersfoort
- Noordzeekanaalgebied (NZKG)
- Groene Hart

Meer informatie over de afzonderlijke NOVEX-trajecten is te vinden in [bijlage 4](#).

7. Lessen uit toekomstverkenningen en ontwerpnd onderzoeken

Panorama Nederland, CRa, 2018. The next will be a lot of small things, Joachim Declerck, 2020. Toekomst van het waterschap, waterschap van de toekomst, Kees Jan de Vet, Martijn van der Steen, Jorgen Schram, 2021. Analyse van bouwstenen en adaptatiepaden voor aanpassen aan zeespiegelstijging in Nederland, KP ZSS, 2022. Toekomstverkenning NL 2100, CRa. Grote opgaven in een beperkte ruimte, PBL, 2021. De economie van de toekomst begint bij de delta, CRa, 2024. Ontwerpgerichte benadering Herijking Deltaprogramma: Casus Centraal Holland, Resilient Delta Design, 2024.

Enkele inzichten uit deze studies voor de herijking

- Samenhang tussen schaalniveaus creëren.
- Het algemene belang prevaleert boven het individuele, de lange termijn boven de korte en de samenhang boven het sectorale. De kunst is om iedere opgave te ontwerpen met het oog op de maatschappelijke opbrengsten op de lange termijn.
- We moeten anders gaan werken: meer vanuit een meerlagig begrip van de ruimte dan vanuit de verschillende hokjes waarin we zowel de ruimte als de opgaven dikwijls opdelen.
- Het werken en organiseren vanuit de opgave maakt dat niet meer de eigen thematische of functionele indeling leidend is, maar dat de maat en aard van de opgave bepalend is voor de schaal waarop een vraagstuk wordt aangepakt.
- Grote waterstaatkundige werken hebben in het verleden veel tijd gekost. Gedachtevorming, planvorming, en uitvoering vragen alles bij elkaar vaak vele decennia (Deltawerken: zo'n 80 jaar, ruimte voor de rivier zo'n 30 jaar). Daardoor ontstaat het risico dat adaptatie zoveel tijd inneemt dat er gedurende het ontwerp en realiseren van de maatregelen al substantiële veranderingen in het klimaat en zeespiegelstand kunnen optreden. Dat vergroot het belang om tijdig (grootschalige) maatregelen te onderzoeken en te innoveren, maar ook om tijdig keuzes te maken.
- Naast kritieke keuzes zijn er ook bouwstenen die robuust zijn omdat ze in veel paden voorkomen. Vaak hebben ze ook andere baten, zoals voor aanpassen aan andere klimaatgevolgen, klimaatmitigatie en natuur. Ze vragen daarom verdere uitwerking. Sommige bouwstenen zouden al (deels) ingezet kunnen worden om 'vooruit te werken', namelijk:
 - » Het creëren van ruimte voor waterberging en afvoercapaciteit van (rivier)water. (N.B. Aangezien de benodigde ruimte in de verschillende oplossingsrichtingen slechts ten dele overlappen zal het openhouden van alle opties meer ruimte kosten dan wanneer keuzes gemaakt worden.);
 - » Het vernatten van veenweidegebieden om de mate van bodemdaling in deze gebieden te reduceren en daarmee ook de kwetsbaarheid tegen overstromen en droogte (ook relevant voor mitigatie en natuur);
 - » Het vermijden van bouwen in locaties die zeer kwetsbaar zijn in geval van een overstroming, dat wil zeggen locaties waar het water snel arriveert en de overstromingsdiepte groot kan zijn;
 - » Het initiëren van voorbereidende maatregelen, onderzoek en experimenten om de diverse bouwstenen op langere termijn (op grote schaal) te kunnen implementeren.

- Gevestigde belangen worden doorgaans sterker verdedigd dan dat nieuwe mogelijkheden omarmd worden.
- Het regionale watersysteem van heel Nederland is ingericht op het klimaat en het landgebruik van de eerste helft van de vorige eeuw en aan ingrijpende vernieuwing toe.
- Haal functies of bestemmingen die elkaar in de weg zitten ('slechte burens') uit elkaar; combineer functies die goed samengaan ('goede burens') en bewerkstellig daartussen synergie en verweef ze.
- Cluster functies waar dat nodig is om de identiteit van een gebied te beschermen of te versterken, of om voldoende schaal te creëren voor functies die dat nodig hebben.
- In de afgelopen decennia is de balans namelijk steeds meer gaan overhellen naar het economische gebruik van de ruimte. Dat heeft ontwikkelingen opgeleverd die niet altijd toekomstbestendig zijn en niet altijd even goed aansluiten bij hoe burgers de ruimte beleven.
- Er is een nieuwe balans tussen de gebruikswaarde (economische benutting), belevingswaarde (perspectief van de burger) en toekomstwaarde (ecologische duurzaamheid) van de ruimte in Nederland nodig.
- De belangrijkste no-regretmaatregel is heel eenvoudig: tijd kopen door zuinig te zijn. Zuinig met energie, zuinig met zoet water, zuinig met ruimte, zuinig met grondstoffen, zuinig met de uitstoot van broeikasgassen, zuinig met mensen. Alles wat nu wordt bespaard, hoeft straks niet meer tegen hoge kosten te worden opgewekt, aangeschaft, afgevangen, getransformeerd, gecompenseerd. De vraag moet niet zijn 'Kan het?', maar: 'Is het echt nodig?'

Specifiek voor de regio Centraal Holland zelf zijn verschillende ontwerp onderzoek gedaan, onder andere in het kader van de NOVEX-en, Kennisprogramma Zeespiegelstijging spoor IV.

In opdracht van Gebiedsopgave Centraal Holland is een Quickscan (april 2024) uitgevoerd bestaande uit een analyse van het watersysteem en de uitwerking van een aantal toekomstperspectieven.

Als onderdeel van de verdiepende analyse in de herijking is een ontwerp onderzoek uitgevoerd met Redesigning Deltas (RDD, 2024) waarin is voortgeborduurd op de perspectieven uit de Quickscan en de resultaten van spoor IV van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.

Verkennde 'sowieso wel/niet' benadering ontwerp onderzoek Redesigning Deltas voor de Voorkeursstrategie Centraal Holland (2024).

Sowieso wel

- Zandsuppleties kust
- Blijven beschermen randstad
- Piekbuilen lokaal opvangen
- Bestaande steden 'versponzen'
- Berging in droogmakerijen (dus: natmakerijen?)
- Vernatten veenweidegebieden
- Hergebruik effluent rwzi's
- Extra gemaal (redundantie)
- Selectief omgaan met drinkwater
- Vergroting inzijging heuvelrug
- Minder schuttingen zeesluis
- Stoppen met 'waterslurpers' (doorspoelen, bollenteelt)
- Duinen voor drinkwater
- Reserveringszones rond dijken
- Nieuwe v&k robuust aanleggen
- Herijking natuurdoelen

Sowieso niet

- Verdere woninguitbreidingen in droogmakerijen
- Niet plaats/grondgebonden industrie
- Ontwikkelen nieuwe woongebieden in polders die niet aansluiten op bestaande bebouwing
- Vasthouden aan bestaande landbouw (gewassen)
- Aanpassen peilregime aan bodemdaling
- Ontwikkelingen langs NZK dicht op het waterpeil

3.3. Samenhang en Verbinding

Bovenregionale afstemming

De toekomstbestendigheid van de regio is sterk afhankelijk van keuzes in het nationale watersysteem en de omliggende gebieden én van ruimtelijke keuzes op nationaal niveau op het gebied van woningbouw, energietransitie, industrie, landbouw en natuur.

Daarom richt Centraal Holland zich (strategisch) actief op afstemming in het Deltaprogramma en andere gremia waarin deze keuzes aan de orde komen.

De belangrijkste aandachtspunten vanuit Centraal Holland zijn:

- Blijven onderhouden van het kustfundament door zandsuppleties.
- Blijven ontzien van de Lek bij de hoogwaterverdeling op de rivieren.
- Zoveel als mogelijk behoud zoetwateraanvoer inclusief mogelijke optimalisatie in aanvoer en buffering ten behoeve van cruciale maatschappelijke functies.
- Tegengaan externe verzilting (bijvoorbeeld Hollandse IJssel, Kornwerderzand).
- Tijdelijk benutten van de bergingscapaciteit op het Markermeer bij wateroverschot in Centraal Holland.
- Afstemming over de binnenduinrand tussen Hollandse Kust, Zoetwater en Centraal Holland.
- Afstemming over de (Utrechtse) Heuvelrug tussen Hoge Zandgronden en Centraal Holland.
- Langetermijnkeuzes voor het watersysteem en de inrichting van Nederland in het licht van klimaatverandering en specifiek zoetwaterbeschikbaarheid in combinatie met verzilting en zeespiegelstijging.
- Invulling van water en bodem sturend in Nota Ruimte en Nationaal Water Programma.
- Lange termijn uitgangspunten bij transitieopgaven woningbouw, energietransitie, landbouw en natuur.
- Heldere keuzes op welke economische sectoren Nederland zich richt op de lange termijn in het licht van toenemende schaarste aan ruimte, zoetwater en milieuruimte.

Samenhang met andere Deltaprogramma's

Centraal Holland heeft samenhang met diverse andere Deltaprogramma's. Daarom is een goede aansluiting op deze Deltaprogramma's van groot belang. Hierna wordt kort ingegaan op de samenhang met de andere Deltaprogramma's.

Binnen het Deltaprogramma is er met name samenhang tussen Centraal Holland en:

- (Gecoördineerde) Deltabeslissing Grote Rivieren en delta's
Systeemkeuzes in samenhang, inclusief keuzes in Centraal Holland, zoals vernieuwing en uitbreiding gemaal IJmuiden.
- Deltabeslissing Zoetwater
Zoetwaterstrategie en -boodschap vormt vertrekpunt voor Centraal Holland. Afstemming over onderzoek noodgemaal ARK-Markermeer.
- Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie inclusief deelbeslissing Wateroverlast
Centraal Holland werkt aanvullend op schaalniveau en thematiek DPRA.
- Deltabeslissing en Voorkeursstrategie IJsselmeergebied
Geografisch raakvlak, onderlinge relatie op waterveiligheid, wateroverlast, watertekort. Afstemming over onderzoek noodgemaal ARK-Markermeer.
- Voorkeursstrategie Hollandse Kust
Geografisch raakvlak, onderlinge relatie op waterveiligheid, wateroverlast, watertekort en opgaven binnenduinrand.

Tijdens het opstellen van de Voorkeursstrategie Centraal Holland heeft (regulier) afstemming plaatsgevonden tussen Centraal Holland en bovenstaande programma's. Hollandse Kust is later opgestart, daar is pas in de eindfase mee afgestemd. Verdere afstemming is een aandachtspunt in het vervolgtraject en wordt onder andere geborgd door de gezamenlijke Ontwikkelagenda van het Deltaprogramma.

Verbinding met andere programma's

De deltaregio Centraal Holland heeft, naast samenhang met diverse andere Deltaprogramma's, ook een relatie met andere opgaven en daaraan gekoppelde programma's. Daarom is een goede verbinding met deze opgaven en programma's van groot belang voor Centraal Holland. Hierna wordt kort ingegaan op de verbinding met de andere opgaven en programma's.

Centraal Holland stelt de voorkeursstrategie op als deltaregio binnen het Deltaprogramma. Als Gebiedsopgave Centraal Holland werken water- en ruimtelijke partners in Centraal Holland samen. Bij het opstellen van de voorkeursstrategie is juist ook de samenwerking buiten het Deltaprogramma benut om de wateropgaven te verbinden met het ruimtelijk domein. Verbinding met, onder andere:

- NOVEX MRA
- NOVEX NZKG
- NOVEX Utrecht-Amersfoort
- NOVEX Groene Hart
- Provincies in relatie tot omgevingsvisies en ruimtelijke arrangementen
- Vereniging Deltametropool
- Ministerie IenW in relatie tot Nationaal Water Programma
- Ministerie VRO in relatie tot Ontwerp-Nota Ruimte en zoetwater

Tijdens het proces van het opstellen van de voorkeursstrategie heeft waar nodig uitwisseling en afstemming plaatsgevonden. In de Ontwikkelperspectieven en –agenda's van de NOVEX-en en in de omgevingsvisies en UPLG wordt bijvoorbeeld verwezen naar Centraal Holland voor opgaven die op het (boven)regionale schaalniveau worden opgepakt.

Gedurende de totstandkoming van de voorkeursstrategie is op een aantal momenten een brede sessie georganiseerd – tijdens netwerkdagen van de Gebiedsopgave Centraal Holland en specifieke bijpraatmomenten voor de voorkeursstrategie – om niet alleen de directe partners maar ook één schil eromheen (collega's, relevante partners uit directe samenwerking) mee te nemen in de ontwikkeling van de voorkeursstrategie en de inhoud te toetsen.

3.4. Onzekerheden en leemten in kennis

De grootste onzekerheden en leemten in kennis liggen op het gebied van de beoogde ruimtelijke transitie. Er zijn vragen over de inhoud en rolverdeling. Omdat niet langer alles in en met het watersysteem is op te lossen, dienen zich onafwendbare veranderingen en afwegingen en keuzes aan. Dat reikt verder dan het watersysteem en raakt de ruimtelijke ordening, inrichting en het gebruik. Tegelijkertijd roept dit vragen op over de positie van de wateropgaven en –belangen en –partijen in relatie tot de (talrijke) andere opgaven die spelen (woningbouw, energietransitie, landbouwtransitie, etc.) en de afwegingen en keuzes binnen het ruimtelijk domein.

Deze vragen spelen bij waterbeheerders en deze tweede herijking maakt duidelijk dat deze vragen ook breed binnen het Nationaal Deltaprogramma spelen. Welke vraagstukken hebben we vanuit het Deltaprogramma op te pakken en welke rol heb je daar als deltaregio in te spelen? En wat betekent dat voor de toekomstige organisatie en werkwijze binnen het Deltaprogramma?

Het gaat om invulling geven en bespreekbaar maken van vraagstukken als:

- 'Waar gaat het schaarse water naar toe in tijden van droogte?'
- 'Waar en hoe te bouwen en waar niet?'
- 'Zijn de huidige natuurdoeltypen nog houdbaar?'
- 'Voor welke economische, industriële of agrarische functies is nog plek in de regio?'
- 'Welke huidige economische functies hebben beperkte toegevoegde waarde, terwijl ze wel een claim leggen op de ruimte of (veel) water vragen?'
- 'Waar en hoe vitale en kwetsbare functies aanleggen?'
- 'Hoe omgaan met gebieden waar de kwetsbaarheid toeneemt?'
- 'Waar meer ruimte reserveren voor het watersysteem?'

De Nota Ruimte is hierin medebepalend.

4. Opties

4.1. Inleiding

Het voorstel voor de Voorkeursstrategie Centraal Holland is tot stand gekomen op basis van de stappen in het herijkingsproces, zoals weergegeven in de figuren 1.1 en 1.2. In die stappen zijn achtereenvolgens de volgende vragen beantwoord:

- **Stap 2 – verdiepende analyse:** welke ontwikkelingen en inzichten zijn relevant als basis voor de Voorkeursstrategie.
- **Stap 3 – uitwerken opties:** wat zijn op basis van de scope van de tweede herijking (resultaat stap 2) de mogelijke opties voor de voorkeursstrategie die in beschouwing zijn genomen?
- **Stap 4 – beoordeling en vergelijking opties:** wat is het doelbereik, wat zijn de te verwachten (neven-) effecten van de opties die in stap 3 in beschouwing zijn genomen? Hoe worden deze opties beoordeeld op uitvoerbaarheid en kosten?
- **Stap 5 – afweging en voorstel voor voorkeursstrategie:** welke Voorkeursstrategie wordt voorgesteld?

Voor Centraal Holland zijn stap 3-5 enigszins anders ingevuld (zie 1.2).

4.2. Wat vergt herijking (stap 2)

Voor Centraal Holland niet van toepassing (er wordt niet herijkt maar een eerste voorkeursstrategie opgesteld).

4.3. Opties voor voorkeursstrategie (stap 3)

Op basis van de verdiepende analyse is geconstateerd dat de voorkeursstrategie van Centraal Holland zich niet kan beperken tot het watersysteem en Centraal Holland zich ook moet richten op een ruimtelijk-economische transitie om (op lange termijn) gesteld te staan voor de klimaatopgaven en grote ruimtelijke ambities in de regio. Daarom zet Centraal Holland, in aanvulling op urgente maatregelen in het watersysteem, met de voorkeursstrategie als veranderkompas in op een geleidelijke ruimtelijk-economische transitie. Dit is verder toegelicht in hoofdstuk 5 van de 'Voorkeursstrategie Centraal Holland' (2026).

Om meer grip te krijgen op de richting van de strategie is een inventarisatie gemaakt van geplande, voorgestelde en mogelijke maatregelen. Deze zijn op verschillende manieren gerubriceerd en geprioriteerd. De maatregelen maken als pakket geen deel uit van de strategie van Centraal Holland, maar hebben wel geholpen op het speelveld in beeld te brengen en te bepalen waar de focus van (en bijbehorende rollen van) Centraal Holland moet liggen.

4.4. Beoordeling van de opties (stap 4)

De beoogde voorkeursstrategie is in werksessies met gebruikmaking van de vergelijkingssystematiek en de Toekomst aan Tafel methode getoetst en aangescherpt. En parallel daaraan ook gelijk getoetst aan de praktijk in de NOVEX-gebieden, bij het opstellen van de ontwerp omgevingsvisies van de provincies en in de werksporen van Centraal Holland.

De vergelijkingssystematiek is kwalitatief toegepast om de strategie voor Centraal Holland nader te definiëren en te toetsen. Met als vertrekpunt de hoofdboodschap (we blijven en we veranderen) en een drietal leidende principes (werken vanuit een langetermijnperspectief; verbinden van schaalniveaus en brede blik op de wateropgaven; ook aan de slag met ruimte en gebruik) is voor de opgaven wateroverlast, watertekort en waterveiligheid bepaald wat de minimale strategie is, of dat voldoende is of extra stappen nodig zijn en welke effecten dat heeft op verschillende sectoren. Ook is getoetst of er voldoende vooruit wordt gekeken richting de lange termijn.

Aan de hand van de vergelijkingssystematiek is de strategie getoetst op:

Effecten en kansen functies en waarden (neveneffecten)

- *economie*
- *natuur*
- *fysieke leefomgeving*

Uitvoerbaarheid

- *risico's en kansen voor andere deelprogramma's*
- *risico's en kansen voor andere beleidsterreinen*

De Toekomst aan Tafel methode is verkend in relatie tot de Voorkeursstrategie Centraal Holland en toegepast op één casus binnen de strategie: Houtrakpolder (in kader van opgave wateroverlast). Toepassing van de methode – vanuit de verre toekomst terugkijken naar het nu en vanuit het nu doorkijken naar de verre toekomst – gaf inzichten in de basiswaarden van het Deltaprogramma: solidariteit, duurzaamheid, flexibiliteit.

5. Voorstel

5.1. Inleiding

In de afgelopen jaren is stapsgewijs toegewerkt naar een voorstel voor de Voorkeursstrategie Centraal Holland. De (bestuurlijk) relevante tussenresultaten zijn besproken in het Bestuurlijk Platform Centraal Holland. Zo zijn bestuurders in de periode 2025–2026 (Bestuurlijk Platform Centraal Holland is pas gestart Q3 2024) stapsgewijs meegenomen en ligt er een goede gemeenschappelijke basis voor een eerste Voorkeursstrategie Centraal Holland.

De samenvatting van de Voorkeursstrategie Centraal Holland is opgenomen in paragraaf 5.2. De voorstellen uit dit hoofdstuk van het Syntheserapport worden opgenomen in het Eindrapport Tweede Herijking, dat weer de input levert voor het DP2027.

Omdat Centraal Holland deze herijking heeft gebruikt om een eerste voorkeursstrategie op te stellen voor de regio is deze verwoord in een apart document: Voorkeursstrategie Centraal Holland, 2026.

5.2. Voorstel voorkeursstrategie Centraal Holland

Centraal Holland heeft, als nieuwe deelregio, de herijking benut om een eerste voorkeursstrategie op te stellen. De combinatie van economische functies, een krap watersysteem, klimaatverandering en intensief ruimtegebruik maakt verandering in deze regio onvermijdelijk.

Er zijn urgente opgaven in het watersysteem die op korte termijn om actie vragen. Tegelijk is duidelijk dat technische ingrepen alleen niet voldoende zijn. Ook geleidelijke en gerichte aanpassingen in ruimtelijke inrichting en economisch gebruik zijn nodig. Bovendien groeit het besef dat de schade in de miljarden zal lopen als het misgaat in de regio. En dat die schade niet volledig te voorkomen is. Daarom is het nodig om af te wegen welke risico's wel en niet acceptabel zijn. De voorkeursstrategie richt zich op een waterrobuust, leefbaar en toekomstbestendig Centraal Holland, met als uitgangspunt: we blijven en we veranderen.

De deltacommissaris stelt de volgende voorkeursstrategie voor Centraal Holland voor, met drie strategische doelen:

Robuust watersysteem

- Technische ingrepen in het watersysteem. Prioriteit is de vernieuwing van Gemaal IJmuiden, vanwege de verouderde staat, om voorbereid te zijn op zeespiegelstijging en aan- en afvoer in balans te brengen.
- Onderzoek naar een nieuw gemaal tussen het Amsterdam–Rijnkanaal en het Markermeer, samen met andere deltaprogramma's. Dit kan het watersysteem minder kwetsbaar maken, als back-up dienen en de weerbaarheid vergroten, passend bij de economische waarde van de regio.

Nu ruimte maken voor het watersysteem van later

- Ruimte reserveren voor noodoverloopgebieden langs het Amsterdam–Rijnkanaal en het Noordzeekanaal.
- Meer ruimte voor water in polders (fysiek en planologisch) en voor mogelijke toekomstige dijkversterkingen.

Ruimtelijk-economische transitie

- Nu beginnen met het stapsgewijs aanpassen van ruimtelijke ordening, inrichting en gebruik, zodat functies in balans blijven met water en klimaat.
- Gezamenlijk – over sectoren en watersystemen heen – bepalen welk risiconiveau voor wateroverlast acceptabel is, met aandacht voor verantwoordelijkheden, bekostiging en financiering.

Toelichting op de voorkeursstrategie

De opgaven in Centraal Holland worden veroorzaakt door de specifieke kenmerken van de regio. Het ligt laag, kent een sterk gereguleerd watersysteem en is afhankelijk van wateraan- en -afvoer via Rijn, IJsselmeer/Markermeer en Noordzee. De druk op de ruimte neemt ondertussen sterk toe door woningbouw, energietransitie, economische ontwikkeling, landbouw, natuur en recreatie. Veel opgaven zijn van nationaal belang; binnen Centraal Holland liggen alleen al vijf NOVEX-gebieden. Zeespiegelstijging, langere droge perioden, heviger neerslag en hitte vergroten de druk. De watersystemen in deze regio zijn niet ontworpen voor deze extremen en worden, in combinatie met intensief ruimtegebruik, steeds kwetsbaarder en minder flexibel. Bovendien is Centraal Holland sterk afhankelijk van keuzes in het watersysteem buiten de regio.

Centraal Holland hanteert drie leidende principes:

1. **Werken vanuit een langetermijnperspectief:** Centraal Holland kijkt ver vooruit, naar 2100 en verder. Veranderingen kosten tijd en vragen nu al om keuzes, om problemen niet af te wentelen op toekomstige generaties, bijvoorbeeld door de adaptatiepaden uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging te omarmen.
2. **Verbinden van schaalniveaus en brede blik op de wateropgaven:** Binnen het watersysteem richt Centraal Holland zich op de samenhang in wateropgaven en schaalniveaus: polders, regionale watersystemen en het hoofdwatersysteem. Het deelt inzichten om toekomstige oplossingen niet nu al te blokkeren.
3. **Ook aan de slag met ruimte en gebruik:** Ruimtelijke en economische functies moeten beter aansluiten op bodem, water en klimaat. Dat betekent dat bij keuzes over bijvoorbeeld woningbouw, natuur en energie, nu al rekening wordt gehouden met waterbeschikbaarheid, peil- en zoutschommelingen en risico's op overstromingen en wateroverlast.

Centraal Holland ondersteunt, ontwikkelt, agendeert en verbindt, vooral daar waar energie en beweging ontstaan. Het brengt inhoudelijke bouwstenen en mogelijke oplossingen in op verschillende besluitvormingstafels. Daarmee helpt het gebiedspartners om integrale en goed onderbouwde keuzes te maken rond wateroverlast, zoetwaterbeschikbaarheid en ruimtelijk-economische ontwikkeling.

Vooruitblik

De kracht van dit Deltaprogramma ligt in het verbinden, agenderen en richting geven. Werken aan de drie strategische doelen betekent ook dat Centraal Holland de volgende grote vraagstukken bespreekbaar maakt in de regio:

- *Welke meekoppelkansen met potentiële noodoverloopgebieden en ruimte voor water in de polders zijn te verzilveren voor recreatie, toekomstbestendige natuur, ruimtelijke kwaliteit en de landbouwtransitie? Centraal Holland verbindt wateropgaven met ruimtelijk-economische afwegingen in de NOVEX-gebieden en als input voor gebiedsprocessen.*
- *Waar en hoe zijn woningbouw en vitale functies mogelijk en waar niet? Centraal Holland deelt relevante inzichten om mogelijke toekomstige oplossingsrichtingen nu niet te blokkeren.*

Centraal Holland ondersteunt gebiedspartners bij het maken van integrale en goed onderbouwde keuzes over de volgende vraagstukken:

- *Hoe om te gaan met schaars water in tijden van droogte? Centraal Holland maakt dit bespreekbaar in het ruimtelijk domein en bij economische gebruikers, bijvoorbeeld in het kader van de Nota Ruimte.*
- *Voor welke economische, industriële of agrarische functies is nog plek in de regio? Centraal Holland brengt het langetermijnperspectief in, met behulp van de adaptatiepaden uit het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.*

De voorkeursstrategie fungeert hierbij als inhoudelijke basis: geen blauwdruk, maar een gezamenlijk veranderkompas dat doorwerkt in NOVEX-gebieden, provinciale Omgevingsvisies en de Nota Ruimte.

Een waterrobuust, leefbaar en toekomstbestendig Centraal Holland is daarnaast sterk afhankelijk van de bovenregionale keuzes die andere Deltaprogramma's worden voorbereid. Daarom werkt de regio samen binnen de gezamenlijke Ontwikkelagenda, Deltabeslissing Grote Rivieren en Delta's en met de Deltaprogramma's IJsselmeergebied, Zoetwater en Hollandse Kust.

Toelichting proces

Tijdens het opstellen van de Voorkeursstrategie Centraal Holland heeft continu afstemming plaatsgevonden met de relevante deltaprogramma's en thema's ([zie 3.3](#)).

Centraal Holland werkt integraal aan water- en ruimteopgaven. De voorkeursstrategie is in samenwerking met de ruimtelijke partners tot stand gekomen en werkt door in de omgevingsvisies van de provincies en de NOVEX-en ([zie 3.3](#)).

De voorkeursstrategie is parallel opgesteld met de werksporen 'Maatregelenpakket Wateroverlast' en 'Aanpak Zoetwater' in Centraal Holland. De uitgangspunten en richting van de voorkeursstrategie is gelijk getoetst in de werksporen en omgekeerd hebben de ervaringen opgedaan in werksporen bijgedragen aan de verdere ontwikkeling van de voorkeursstrategie.

De beoogde voorkeursstrategie is in werksessies met gebruikmaking van de vergelijkingssystematiek en de Toekomst aan Tafel methode getoetst ([zie 4.4](#)).

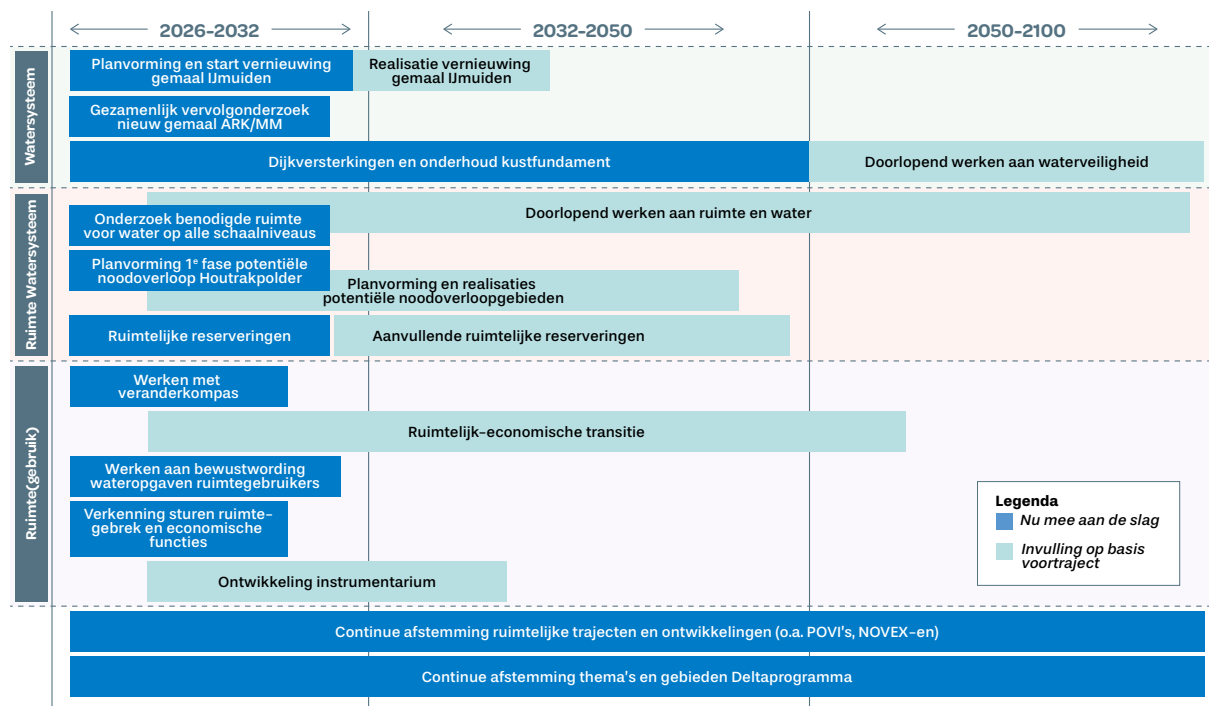
Er is een wetenschappelijke review doorlopen. Op initiatief van Centraal Holland stond het vraagstuk van zoetwaterbeschikbaarheid in de eerste reviewronde centraal. Zowel gericht op positionering (objectief dan wel 'lobby' (meer water naar het gebied), als handelingsperspectief (wat kan je als gebied zelf doen in het vraagstuk en wat is nodig van anderen).

De wetenschappelijke review heeft de aanpak zoetwater, zoals geformuleerd en bekrachtigd door het Bestuurlijk Platform Centraal Holland en verwerkt in de voorkeursstrategie, bevestigd.

In [bijlage 1](#) zijn de processtappen in meer detail opgenomen.

Tijdpad voorstel

Indicatief dashboard Centraal Holland met focusmaatregelen (zie voor meer toelichting [H5 Voorkeursstrategie Centraal Holland](#)):

Dashboord Centraal Holland

6. Ontwikkelagenda voor de langere termijn

6.1. Inleiding

Met het voorstel voor een Voorkeursstrategie Centraal Holland wordt een belangrijke volgende stap gezet richting een waterrobuuste en leefbare toekomst.

6.2. Voorstel Ontwikkelagenda

Centraal Holland levert bewust geen eigen Ontwikkelagenda op. Vanuit de urgente en belangrijke opgaven beschrijft Centraal Holland in de voorkeursstrategie welke zaken in gang zijn/moeten worden gezet. Voor alle opgaven geldt dat nú al (eerste) stappen gezet moeten worden, juist met het oog op de lange termijn.

Met het oog op strategische keuzes met een landelijke of bovenregionale doorwerking zijn items uit de Voorkeursstrategie Centraal Holland benoemd op de Gezamenlijke Ontwikkelagenda (zie Eindrapport Herijking). Waar relevant volgt/werkt Centraal Holland mee in items van de Ontwikkelagenda van andere Deltathema's of –gebieden (onder andere Deltabeslissing Grote rivieren en delta's).

7. Borging en doorwerking

7.1. Borging van de voorstellen in beleid c.s.

Borging voorstel

Voor borging in het Nationaal Waterprogramma en Nota Ruimte hechten we er aan dit gecoördineerd vanuit samenhang op te stellen en niet per regio/thema.

Zoekgebieden voor potentiële noodoverloopgebieden langs ARK en NZK zijn al opgenomen in de Ontwerp-Nota Ruimte en de ontwerp omgevingsvisies van de provincies Utrecht en Noord-Holland.

Borging in de regio vindt al volop plaats in de concept omgevingsvisies van provincies. Verder zal borging plaatsvinden in de waterbeheerprogramma's van de waterschappen, omgevingsvisies van gemeenten en herijkte ontwikkelperspectieven van de NOVEX-en.

7.2. Doorwerking en uitvoering van de voorstellen

Doorwerking van de voorkeursstrategie is een iteratief proces dat al in gang is gezet tijdens het opstellen van de voorkeursstrategie.

Voorbeelden van doorwerking:

- Maatregelenpakket Wateroverlast (agendering in Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL))
- Aanpak Zoetwater Centraal Holland
- Landschapsstudie Houtrakpolder (met potentieel noodoverloopgebied als onderdeel in NOVEX Noordzeekanaalgebied (NZKG))
- Toekomststateliet 2100 Metropoolregio Amsterdam (MRA)
- Ontwerp Omgevingsvisies Provincie Noord Holland en Provincie Utrecht
- Herziening Ontwikkelperspectief Noordzeekanaalgebied

Bijlage 1: Proces opstellen Voorkeursstrategie

Centraal Holland

Centraal Holland heeft de volgende stappen gezet sinds 2023 (start herijking), indeling op basis van de processtappen van de herijking Deltaprogramma:

Vorbereiden en Uitgangspunten

- **2023 Q1-2**

Werksessies in het kader van het Kennisprogramma Zeespiegelstijging spoor IV met relevante stakeholders in de regio.

Resultaat: Inventarisatie impact verschillende lange termijn oplossingsrichtingen voor zeespiegelstijging met kansen en opgaven per sector; In gesprek met andere sectoren over de lange termijn opgaven.

- **2023 Q4 – 2024 Q1**

In beeld brengen van alle beschikbare rapporten, onderzoeken, visies, en ontwikkelperspectieven voor de regio. De essentie samenvatten in overzichtelijke factsheets.

Resultaat: Overzicht van beschikbare informatie. Input voor herijkingstap 'Inzichten en ontwikkelingen'.

Verkennen, uitwerken en samenbrengen opties

- **2024 Q1-Q2**

Opstellen gebiedshoofdstuk Centraal Holland in Deltaprogramma 2025.

Resultaat: Agendering belangrijke en urgente opgaven Centraal Holland. Input voor herijkingstap 'Inzichten en ontwikkelingen' en 'Wat is van belang en urgent om nú te herijken'.

- **2024 Q1-Q2**

Publicatie 'Quicksan Centraal Holland: in beeld brengen systeem en opgaven'.

Resultaat: Input voor herijkingstap 'Inzichten en ontwikkelingen'. Uitgangspunt voor (pilot) ontwerpend onderzoek en input voor gedachtevorming en eerste opzet voorkeursstrategie.

- **2024 Q1-Q2**

Centraal Holland als pilot in verkenning ontwerpend onderzoek als instrument voor herijking Deltaprogramma.

Resultaat: Twee werksessies ontwerpend onderzoek voor gebied Centraal Holland. Input voor gedachtevorming en eerste opzet voorkeursstrategie.

- **2024 Q2**

Uitwerking case Centraal Holland door Themagroep Samenhang Herijking Deltaprogramma.

Resultaat: Bevestiging van de ingeslagen weg met de ontwikkeling van de voorkeursstrategie.

- **2024 Q1-Q3**

Doorlopen verdiepende analyse conform aanpak herijking.

Resultaat: Formuleren conclusies scope tweede herijking vanuit Centraal Holland.

- **2024 Q3**

Ontwikkelen van eerste prototype voorkeursstrategie met invulling van Waarom (aanleiding), Hoe (uitgangspunten/principes) en Wat (werkwijze).

Resultaat: Eerste contouren van de voorkeursstrategie.

- **2024 Q4**
Sessie met Vereniging Deltametropool over vormgeven relatie wateropgaven en ruimtelijke ontwikkelingen.
Resultaat: Bevestiging dat Centraal Holland op de goede weg is met koppelen water- en ruimtelijke opgaven. Advies om nog meer in te zetten op 'hot topics' en 'hot spots'.
- **2024 Q4**
Omgekeerd doorlopen proces om tot een voorkeursstrategie te komen beginnend bij 'borging' inclusief verkenning bovenregionale systeemkeuzen.
Resultaat: Scherper inzicht in benodigde stappen om tot voorkeursstrategie met impact te komen inclusief meest relevante bovenregionale systeemkeuzen voor Centraal Holland.
- **2025 Q1**
Ontwikkeling Kaartenatlas Centraal Holland met alle relevante kenmerken van het gebied.
Resultaat: Helder beeld gebiedseigenschappen en opgaven.
- **2025 Q1**
Werksessie met IJsselmeergebied in kader raakvlakken.
Resultaat: Inzicht in raakvlakken (inhoud en proces) om in vervolg nader af te stemmen binnen herijking Deltaprogramma.
- **2025 Q1**
Werksessie met ruimtelijke partners over vorm en inhoud voorkeursstrategie.
Resultaat: Contouren voorkeursstrategie naast ruimtelijke plannen en perspectieven ruimtelijke partners gelegd.

Beeoordelen en Afwegen

- **2025 Q1**
Ontwikkeling Lange termijn koers Centraal Holland als kapstok/kompas/werkkader voor Centraal Holland.
Resultaat: Concretisering lange termijn insteek voorkeursstrategie.
- **2025 Q1**
Opstellen Kernboodschappen Centraal Holland.
Resultaat: Belangrijke stap om bestuurlijk draagvlak te krijgen voor de richting van de voorkeursstrategie.
- **2025 Q1-Q3**
Inventariseren, rubriceren en prioriteren van maatregelen in het licht van de concept richting in de voorkeursstrategie.
Resultaat: Scherper krijgen van geplande en mogelijke maatregelen, de verschillende categorieën die kunnen worden onderscheiden en de rol van het collectief Centraal Holland hierin. Uiteindelijk heeft dit tot de conclusie geleid deze maatregelen niet in de voorkeursstrategie op te nemen. De voorkeursstrategie geeft de hoofdlijnen aan en beschrijft waar Centraal Holland als collectief de focus legt.
- **2025 Q2**
Wetenschappelijke review inclusief dialoogbijeenkomst.
Resultaat: Review specifiek op verkenning aanpak zoetwatervraagstuk in Centraal Holland en voorkeursstrategie.

- **2025 Q3-Q4**

Twee werksessies in het kader van de vergelijkingssystematiek met externe experts.

- 1e werksessie**

Toetsing van de kernboodschappen aan de uitgangspunten van het Deltaprogramma. En toetsing van de effecten van de strategie voor watertekort, wateroverlast en waterveiligheid op de sectoren landbouw, industrie, drinkwater, energie, recreatie, natuur en fysieke leefomgeving.

- 2e werksessie**

Analyse blinde vlekken, koppeling maatregelen en strategie, vergelijking insteek strategie Centraal Holland en de nationale redeneerlijnen, bepalen focus.

Resultaat: Bevestiging lijn van de voorkeursstrategie en verdere aanscherping.

- **2025 Q3**

Toekomst aan Tafel sessie Voorkeursstrategie Centraal Holland.

Resultaat: Inzicht in de aspecten waar we in Centraal Holland ondanks de brede insteek en focus op de lange termijn toch afwentelen naar de toekomst. Voornemen om met name bij de wat concretere projecten/werksporen de TaT-methode in het vervolg toe te passen. Dit gaat o.a. gebeuren in NOVEX NZKG.

Vorbereiden besluitvorming

- **2025 Q4 – 2026 Q1**

Opstellen A4 Centraal Holland als samenvatting van de voorkeursstrategie en om de kernboodschap verder aan te scherpen.

Resultaat: Continu proces om de kernboodschap van de voorkeursstrategie aan te scherpen. Input voor gebiedshoofdstuk DP2027.

- **2026 Q1**

Bestuurlijke vaststelling 90% versie Voorkeursstrategie. Doorvertaling van de essentie van de voorkeursstrategie in het gebiedshoofdstuk Centraal Holland in Deltaprogramma 2027.

- **2026 Q1-Q2**

Opstellen Syntheserapport als achtergrondrapport bij DP2027 en de Voorkeursstrategie Centraal Holland.

- **2026 Q2**

Dialogbijeenvakomst in het kader van de wetenschappelijke review (ronde 2).

Bestuurlijke vaststelling Syntheserapport, Voorkeursstrategie en gebiedshoofdstuk Centraal Holland in Deltaprogramma 2027.

Gedurende hele proces van herijking

- Leren van en afstemmen met andere gebieden, thema's en themagroep Samenhang en Coördinatieteam Grote Rivieren en delta's in werksessies ten behoeve van herijking Deltaprogramma.

Resultaat: Afstemming en agendering ten behoeve van scope tweede herijking. Afstemming formuleringen in de herijking met betrekking tot gemeenschappelijke vraagstukken en opgaven.

- Afstemming en uitwisseling met ruimtelijke processen in Centraal Holland (NOVEX-en, Ontwerp omgevingsvisies provincies, UPLG).

Resultaat: Afstemming en wederzijdse agendering water en RO-opgaven. Afspraken over wat waar wordt opgepakt.

- Afstemming met de werksporen van Centraal Holland: Maatregelenpakket Wateroverlast en Aanpak Zoetwater.

Resultaat: Verrijking van de voorkeursstrategie. Synchronisatie insteek en boodschap Centraal Holland.

(Tussen)Producten

- Basisdocument Centraal Holland 2e herijking Deltaprogramma, november 2023.
- Synthesedocument Verdiepende analyse 2e herijking Deltaprogramma Centraal Holland, juli 2024.
- Verdiepende analyse/ Op weg naar voorkeursstrategie Centraal Holland, juli 2024.
- Verdiepende analyse/ Op weg naar voorkeursstrategie Centraal Holland. Samenvatting, september 2024.

Bijlage 2: Overzicht geraadpleegde achtergrondrapporten

Aan het begin van het proces van de herijking is begonnen met een inventarisatie van beschikbare en lopende onderzoeken die op de regio betrekking hebben. Deze zijn opgenomen in het Basisdocument herijking Centraal Holland (november 2023). Vervolgens zijn facsheets opgesteld voor een breed palet aan onderzoeksprojecten, beleidsdocumenten en ruimtelijke trajecten om alle deelnemende partijen in de nieuwe deltaregio een gelijke kennisbasis te geven (2024). Bij het ontwikkelen van de Voorkeursstrategie Centraal Holland is gaandeweg gekozen voor een meer kwalitatieve insteek met het accent op het verbinden van de water- en ruimtelijke opgaven. Natuurlijk is de beschikbare technische kennis daarbij meegenomen, maar is juist ook geput uit meer integrale rapportages van PBL, RLI, SCP en CRa. In specifieke werksporen van Centraal Holland, zoals het Maatregelenpakket Wateroverlast, is op onderdelen wel een meer kwantitatieve benadering gevolgd. Dat valt buiten de scope van dit Syntheserapport.

1. Startset beschikbare en lopende onderzoeken Centraal Holland

(uit Basisdocument Herijking Centraal Holland, 2023)

Algemeen

Deltastrategie Regio Amsterdam + achtergrondrapport (2013)

Input vanuit de regio, die we nu Centraal Holland noemen, voor de Deltabeslissingen 2014.

Inventarisatie Toekomstbestendig Watersysteem ARK/NZK-gebied

Alternatieve waterafvoer

- Gemaal Muiden, eerste verkenning. (RHDHV, 2019).
- Verkenning alternatieve afvoermogelijkheden. (Hydrologic/Aveco de Bondt, 2020).
- Verkenning locatiekeuze extra gemaal. (Hydrologic/Aveco de Bondt, 2020).
- Locatie gemaal ARK. Haalbaarheidsstudie. (RHDHV, 2021).
- Verkenning aflaatpunt Lek. (RHDHV, september 2023).

Calamiteitenpeil

- Verkenning verhogen faalgrens. (Hydrologic/Aveco de Bondt, 2020).
- Technische haalbaarheid verhoging calamiteitenpeil op het Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal. (Van Rooij Wateradvies, 2021).

Faalkansenanalyse NZK/ARK

- Slim Watermanagement – Faalkansenanalyse Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal bij wateroverlast – Hoofdrapport. (HKV/Hydrologic, 2017).
- Slim Watermanagement – Nadere uitwerkingen faalkansenanalyse Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaal bij wateroverlast. (HKV/Hydrologic, 2019).
- Aanvullende DEZY sommen ten behoeve van de faalkansenanalyse NZK/ARK. (HKV, 2020).

Gemaal IJmuiden

- Klimaat stresstest objecten hoofdwatersysteem. (RWS, 2020).
- Slim Watermanagement – DEZY-berekeningen ten behoeve van het project Vervanging en Renovatie spui- en maalcomplex IJmuiden – Eindrapport. (HKV, 2021).
- Bepalen faalkans en hersteltijden voor Gemaal IJmuiden. (IVInfra, 2021).

Grootschalige wateroverlast

- Case studie Zuid-Holland: 'Analyse grootschalige wateroverlast'. (Deltares, 2022).

Kosteneffectiviteit/schade

- TB-onderzoek – Vervolg kosteneffectiviteit ARK–NZK, verbeterd inzicht schadegetallen. (Hydrologic, 2021).
- TB-onderzoek – Verfijning onderzoek kosteneffectiviteit ARK–NZK. Verbeterd inzicht in schadegetallen. (Hydrologic, 2021).

Piekberging

- Casus piekberging Amsterdam–Rijnkanaal/Noordzeekanaal. Eindrapportage. (Defacto Stedenbouw/RHDHV, 2021).

Relatie IJsselmeergebied

- Slim watermanagement: wateruitwisseling tussen Markermeer en Amsterdam–Rijnkanaal/Noordzeekanaal. Eindrapportage (Deltares, 2022).

Selectieve Onttrekking

- Aanvullende faalkanssommen met DEZY ten behoeve van de selectieve onttrekking. (HKV, 2020).

Wateraanvoer

- Verkenning toename waterbezwaar. (Hydrologic/Aveco de Bondt, 2020).

Zeespiegelstijging

- TB ARK/NZK – Effecten zeespiegelstijging op pomp- en spuicapaciteit. (HKV, 2021).
- Spoor II: Systeemanalyses zoetwater regio Amsterdam–Rijnkanaal–Noordzeekanaal. (Arcadis/Hydrologic, 2023).

Toekomst ARK/NZK-systeem

- Watersysteemanalyse ARK/NZK-gebied in het kader van toekomstbestendig ARK/NZK. (HKV/Tauw, 2019).
- Toekomstbestendig ARK/NZK – Kwantificeren van het effect van ontwikkelingen. (HKV/Tauw, 2021).
- Analyse bodemgebruik 2040 ARK/NZK-gebied. TB. Eindrapportage. (Defacto Stedenbouw, 2021).
- Kwantificeren van het effect van ontwikkelingen. (HKV/Tauw, 2022).

Raakvlakkenanalyse

- Raakvlakkenanalyse klimaatbestendig ARK–NZK. (TwynstraGudde, 2022).

Drinkwater

- WAAG studie, PWN, Vitens en Waternet, lopend onderzoek

De vraag naar drinkwater groeit, ook in het Gooi en de omliggende gebieden. Daarom onderzoeken PWN, Vitens en Waternet samen hoe ze in de toekomst genoeg drinkwater kunnen leveren.

- Drinkwatervoorziening in Noord-Holland tot 2050 (Provincie Noord-Holland, 2023).
- Toekomstvisie drinkwater (Waternet, 2021).

Water en RO

Onderzoeken, maar ook overzichten en ontwikkelperspectieven

- Werksessies Kennisprogramma Zeespiegelstijging spoor IV Centraal Holland (2023).
- Aanscherping opgave water en klimaatadaptatie in ontwikkelperspectief NOVEX MRA (juni 2023).
- Community of Practice Klimaatbestendig Haven-Stad (november 2023).
- Ontwerpen aan waterveiligheid Haven-Stad (ONE Architecture, 2021).
- Ontwikkelperspectief NOVEX Noordzeekanaalgebied (december 2023).
- Werkdocument Water NOVEX NZKG (2023).
- Themastudie Waterveiligheid Amsterdam (2022).
- Meebewegen in Centraal Holland (2022).

Groene Hart

- Ontwerpend Onderzoek Bodem, Water en Landgebruik, 2019 (Buro Sant en Co + FABRICations).
- Het Groene Hart, Landschapsbiografie en cultuurhistorische waardering, december 2021 (Steenhuis Meurs).
- Ruimtelijke Economische Analyse van het Groene Hart en De Peel, december 2022 (Erasmus UPT en SoE en Universiteit Utrecht).
- Ontwerpend Onderzoek Energietransitie in het Groene Hart 2050, april 2023 (Wing, FABRICations, Groenlicht en Generation.Energy).
- De sociaal maatschappelijke effecten van de ruimtelijke transformatie in het Groene Hart, zowel nu al in de toekomst, 9 augustus 2023 (Impact Centre Erasmus).
- Atlas Water en Bodem sturend in het Groene Hart, november 2023 (Defacto).
- Ontwikkelperspectief 1.0 Groene Hart 2050, gezamenlijke ambities en uitgangspunten, 8 mei 2024 (Coördinatiebureau Groene Hart en Lysias Advies).
- Ruimtelijk kader Kerkwetering Oudewater, 5 juni 2025 (Gemeente Oudewater).
- Ontwerpend Onderzoek en Handelingsperspectief Toekomstbestendige Heuvelrug, Gooi en Vechtstreek, 7 juni 2023 (H+N+S Landschapsarchitecten).

2. Factsheets Centraal Holland

Per factsheet is de volgende informatie opgenomen:

Algemeen

- Titel
- Auteurs
- Onderdeel van (bijvoorbeeld programmanaam)
- Opdrachtgever(s)
- Status
- Betrokken organisaties
- Soort rapport
- Datum rapport
- Weblink
- Opsteller van de factsheet

Inhoud

- Korte samenvatting/ hoofdpunten
- Relevantie proces herijking Centraal Holland
- Schaalniveau (bovenregionaal/ regionaal/ lokaal)
- Onderwerpen die aan bod komen
- Samenhang met Deltaprogramma regio's en thema's
- Toets sporenaanpak Centraal Holland
- Overig

Lijst met factsheets

Toekomstbestendig Watersysteem ARK/NZK-gebied

- Discussienota Wateroverlast ARK/NZK gebied: ontwikkelingen, opgaven en mogelijke oplossingsrichtingen
- Bovenregionale stresstest grootschalige wateroverlast, Scoping studie voor het afwateringsgebied van het ARK-NZK

Quick scan Centraal Holland (Verhaal ARK NZK)

Water en Bodem Sturend

- Kamerbrief Water en Bodem Sturend

De blauwe lens (transitie opgaven verbonden door water)

Ruimte

- Structuurvisie Ondergrond
- Ruimtelijke voorstel Utrecht
- UPLG
- Eindrapportage ontwerpend onderzoek Toekomstbestendige Heuvelrug Gooi en Vechtstreek (THGV)

NOVEX-en

- Noordzeekanaalgebied
- MRA
- Utrecht Amersfoort
- Groene Hart
 - » Ontwikkelperspectief Groene Hart 2050
 - » Ontwerpend Onderzoek Bodem, Water en Landgebruik
 - » Ontwerpend Onderzoek Groene Energie in het Groene Hart
 - » Atlas Water en Bodem Sturend Groene Hart

Waterveiligheid en ruimte

- Thematische studie waterveiligheid deel 1: Kansen voor gevolgbeperving overstromingen in Amsterdam (onderdelen ruimtelijke ontwikkeling en gebiedsontwikkeling)
- Thematische studie waterveiligheid deel 2: Kansen voor gevolgbeperving overstromingen in Amsterdam (bestaande stad)
- Ontwerpen aan waterveiligheid – Haven-stad

Deltaprogramma

- Deltastrategie Regio Amsterdam
- Kennisprogramma Zeespiegelstijging:
 - » Rapportage werksessies spoor IV Centraal Holland
 - » Ontwerpend onderzoek meebewegen Centraal Holland

Drinkwater

- Beleidsnota Drinkwater
- Bronnen voor de drinkwatervoorziening
- Onconventionele bronnen voor de Nederlandse drinkwatervoorziening. Aandachtspunten voor afwegingen.
- Waterbeschikbaarheid voor de bereiding van drinkwater tot 2030 – knelpunten en oplossingsrichtingen
- Drinkwatervoorziening in Noord-Holland tot 2050
- Toekomstvisie drinkwater Waternet
- Bouwstenen drinkwater Herijking en Voorkeursstrategie Centraal Holland

3. Onderzoeken/ontwikkelingen die tijdens de herijking tot een afronding kwamen

(uit Basisdocument Herijking Centraal Holland, 2023)

Wat:	Voor 2e Herijking belangrijke mijlpalen:
Uitwerking consortia adaptatie strategieën KP ZSS spoor IV	Q4 2023
Ruimtelijke verkenningen provincies	2024
Herziening Omgevingsvisie Utrecht	2024 Vaststelling 2025
Ontwikkelperspectieven NOVEX-en (MRA, MRU/UNED, Groene Hart, Schiphol, NZKG)	Q1 2024
Opstellen Uitvoeringsagenda's NOVEX-en	2024
Opstellen en vaststellen Regionale Investerings Agenda's NOVEX-en	2025-2026
Concept-UPLG (Utrechts Programma Landelijk gebied) en de daaraan gerelateerde Gebiedsgerichte aanpak (GGA), incl. Veenweidestrategie (VWS)	2024-2025
Regionaal programmeren woon-werklocaties/ programma versnellen woningbouw	
Keuzevraagstukken Klimaatadaptatie, Water en Ruimte MRA	2023 – Q1 2024 scopebepaling Q2-Q3 2024 uitwerking Q4 2024 uitwerken bestuurlijke keuzes
MRA-brede opdracht uitwerking keuzevraagstukken	2024
Verkenning ARK-route KZH. (Hydrologic/Movares/Infram)	Q4 2023
DEZY-gevoeligheidsanalyse van de modellering. (HKV, verwacht 2023).	Q4 2023
TB-onderzoek gewenst beschermingsniveau hoge waterstanden ARK/ZK. (Tauw). <i>Parallel verkenning juridische aspecten.</i>	Q4 2023
DEZY-berekeningen omgevingseffecten verhogen meerpeilen IJsselmeergebied 2050. (TB, verwacht 2023).	Q4, 2023
Bovenregionale stresstest/impactanalyse ARK NZK	Q4 2024 stresstest
Systeembeschrijving en scoping bovenregionale impactanalyse grootschalige wateroverlast ARK-NZK. (Deltares)	Q4 2025 risicodialogen Q4 2026 uitvoeringsprogramma
Continu inzicht Effect Ruimtelijke Ontwikkeling op Waterveiligheid (PNH en PZH)	2024 tussenresultaten, 2025 eindresultaat
Hernormering regionale keringen (PNH)	2024-2026
Pilotproject Awareness grootschalige wateroverlast en inundatie op V&K objecten en netwerken voor het Noordzeekanaalgebied	2023-2024
12-jarige Toetsing Regionale Keringen	Q1 2025 toetsingsresultaten

Bijlage 3: Structurerende keuzes Water en Bodem

Sturend relevant voor CH

(Kamerbrief over rol Water en Bodem bij ruimtelijke ordening, november 2022)

Met in cursief interpretatie mogelijke impact/relevantie voor Centraal Holland.

Voldoende en schoon (zoet)water

3. Werken naar nieuwe en diverse drinkwaterbronnen en een verbonden landelijk drinkwaternet (samenwerken en waar mogelijk netwerken koppelen)
CH: vraag neemt toe (woningbouw en industrie) en zoetwaterbeschikbaarheid neemt af.
4. Drinkwaterverbruik per hoofd van de bevolking naar 100 liter in 2035 (nu 125) en beperken laagwaardig gebruik van drinkwater. Grootverbruikers vragen om 20% reductie drinkwatergebruik. Gezamenlijk plan van aanpak drinkwaterbesparing, verkennen opties beprijzing, beperking leveren drinkwater voor koeling grootzakelijke waterverbruikers.
CH: drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking is relatief hoog, daarnaast toenemende vraag van industrie (energietransitie, circulaire economie) en laagwaardig gebruik van drinkwater (koelwater).
6. Begrenzen koelwaterlozingen op de grote rivieren (in de KRW is een doeltemperatuur van 25°C opgenomen, beoordelingssystematiek warmtelozingen wordt in 2023 aangepast)
CH: zou ook van kracht moeten zijn op ARK NZK en vormt dan grote uitdaging ivm benodigde koeling energietransitie, circulaire (haven)economie en datacenters.
7. Creëren ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in ruimtelijke inrichting, landgebruik en landbeheer om veerkracht van hoofd en regionale watersystemen te vergroten. In 2026, bij de herijking van de Deltabeslissing Waterveiligheid, Zoetwater en Klimaatadaptatie wordt besloten over de aanscherping van normen voor vasthouden, bergen en afvoeren van water op basis van bovenregionale stresstesten. In provinciale gebiedsprogramma's wordt ruimte opgenomen voor regionale waterbuffers.
CH: meer ruimte voor vasthouden en bergen absolute noodzaak en heeft hoge prioriteit.
8. Rekening houden met grotere peilfluctuaties en de optie van peilaanpassingen van IJsselmeer en Markermeer, om zoetwaterbuffer te vergroten van 20 naar 50 cm en afvoer naar Waddenzee veilig te stellen. Verkenning tweede aanvoerroute naar het IJsselmeer via Amsterdam-Rijnkanaal.
CH: heeft direct consequenties voor het gebied (beschikbaarheid zoetwater, tijdelijk bergen van overtollig water CH op Markermeer, ARK als aanvoerroute, waterveiligheid IJburg en eisen aan Markermeerdijken).
9. Geen nieuwe landaanwinning (eilanden) in IJsselmeergebied (aanpassing Barro/BKL in 2026). Bestaande vergevorderde afspraken over uitbreidingsprojecten worden gerespecteerd.
CH: consequenties voor woningbouwopgave MRA.
11. Actualiseren en toekomstbestendig maken van reserveringszones rond primaire waterkeringen op basis van recente informatie die het Kennisprogramma Zeespiegelstijging in 2023 oplevert.
CH: insteek om voormalige primaire c-keringen langs ARK en NZK in huidige staat te handhaven. Mogelijk ook uitbreiding reserveringszones rond regionale keringen ivm mogelijke normverzwaring in de toekomst.
13. Reserveren van 5-10% van diepe polders voor waterberging, bij voorkeur de diepste delen. Hier is geen nieuwe bebouwing toegestaan, tenzij het niet ten kost gaat van het waterbergend vermogen.
CH: CH bestaat voor een groot deel uit polders en er is een dingende behoefte aan meer waterberging. Tegelijkertijd is de druk op de ruimte (o.a. t.b.v. woningbouw) groot en zijn er geplande (woningbouw) projecten in (diepe) polders.
14. Geen kustuitbreiding.
CH: van belang voor kustgemeenten CH en voor uitbreiding van de Haven Amsterdam (energiehaven).

Bebouwd gebied

21. Risico's overstromingen, wateroverlast, bodemdaling en drinkwaterbeschikbaarheid worden sturend bij locatiekeuze en inrichting van woningbouw (=grotere risico's als waar maatlat een oplossing voor biedt). Toepassen nieuw richtinggevend kader: concept beschikbaar eind 2022 ter ondersteuning regionale proces en besluitvorming, besluit definitief kader in bestuursovereenkomst najaar 2023, verplichte toepassing op projecten waar op 1/1/2025 nog geen bestemmingsplan is vastgesteld.
CH: urgente behoefte om dit concreet te maken, kader is onvoldoende om dit volwaardig mee te nemen in gebiedsprocessen.
22. Geen bebouwing op locaties waar in de toekomst ruimte nodig is voor waterberging (specifiek genoemd nu buitendijks IJsselmeer), rivierafvoer en toekomstige dijkversterkingen.
CH: van grote betekenis voor het gebied om de spijt maatregelen van de toekomst te voorkomen.

Laagveengebieden

25. In laagveengebieden bewegen naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, zodat bodemdaling wordt geminimaliseerd en uitstoot broeikasgassen wordt gereduceerd. Gebiedsgericht maatwerk binnen de doelen en het tempo van het Klimaatakkoord en de ambities ten aanzien van bodemdaling. Balans vinden waar doelen waterkwaliteit en peilverhoging tegengesteld zijn. Prioriteit bij dikke veenpakketten. Onder leiding van de provincies en samen met agrarische sector en andere betrokkenen bepalen wat en wanneer nodig is om deze doelen te halen.
CH: grote opgave met verstrekkende gevolgen, o.a. voor de zoetwatervraag.
26. Minimaliseren van aanvoer van gebiedsvreemd water voor peilopzet en tegengaan verzilting door vasthouden en bergen van gebiedseigen water. Verplichting om de watervraag zo min mogelijk af te wentelen, ondanks hoge prioriteit in verdringingsreeks zoetwater. Compensatie afname bergingscapaciteit door peilverhoging met lokale waterberging. Provincies en waterschappen komen met voorstellen hoe watervraag- en aanbod in laagveengebieden moet worden opgepakt.
CH: grote opgave: mogelijkheden voor peilopzet beperkt, watervraag voor tegengaan verzilting zeer groot.

Verziltende kustgebieden

28. Op termijn zal vaker sprake zijn van tijdelijke en regionale verzilting in kustgebieden en polders in het westen van Nederland, omdat aanvoer van zoetwater niet langer altijd en overal gegarandeerd kan worden. In 2026 wordt een besluit genomen over de zoetwaterverdeling tussen de regio's in het kader van de herijking Deltabeslissing Zoetwater. Waterbeheerders agenderen verzilting in gebiedsprogramma's en werken uit op welke wijze in hun gebied met verzilting op termijn kan worden omgegaan. Op termijn kunnen ook de nu op zoetwater gebaseerde KRW ecologische doelstellingen en Natura 2000 doelen in het gedrang komen.
CH: besluit zoetwaterverdeling essentieel om toekomstperspectieven voor CH uit te kunnen werken. Gebruiksfuncties in de binnenduinrand (bloementeel) onder druk. Natura2000 doelstellingen niet toekomstbestendig.
29. Watervverbruikers moeten zelf maatregelen nemen om beter bestand te zijn tegen periodes van extreme droogte, watertekorten en verzilting.
CH: grote uitdaging voor landbouw en industrie in het gebied.

Hoge zandgronden

- 30.** Herstellen van de sponswerking van de bodem en bereiken van een robuust grondwatersysteem.
Borging in gebiedsprocessen. Provincies maken een regionale voorkeursvolgorde voor het gebruik van grondwater. Uitspoeling nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen beperken vanuit teelten op uitspoelingsgevoelige gronden om overschrijvingen van drinkwater- en KRW-normen te voorkomen.
CH: relevant voor oostelijk deel: Utrechtse Heuvelrug.
- 31.** Verhogen grondwaterpeilen met 10–50 cm om verdroging te bestrijden (maatwerk).
CH: relevant voor oostelijk deel: Utrechtse Heuvelrug.

Bijlage 4: NOVEX-trajecten in Centraal Holland

Gedurende het proces van de herijking zijn ook in de NOVEX-en grote stappen gezet. Daarbij volgt elk gebied een eigen traject. Globaal bestond dat achtereenvolgens uit het opstellen van een ontwikkelperspectief, uitvoeringsagenda en regionale investeringsagenda. In NOVEX NZKG wordt alweer een nieuwe cyclus voorbereid met als eerste stap een herziening van het ontwikkelperspectief uit 2023. Bij het opstellen van de voorkeursstrategie heeft continu afstemming plaatsgevonden met de NOVEX-trajecten.

NOVEX MRA

Verstedelijkingsconcept van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) (november 2021) met uitbreiding van 175.000-220.000 en 140.000 banen tot 2030 en 325.000 en 270.000 banen tot 2050 met bijbehorende infra en gezonde leefomgeving. Dit concept is het gezamenlijke antwoord op de grote uitdagingen waar de Metropoolregio Amsterdam voor staat. Het geeft richting aan de toekomstige ontwikkeling en laat tegelijkertijd ruimte om in te spelen op onzekerheden. De komende jaren zullen ook een aantal lastige keuzes gemaakt moeten worden.

De Water en Klimaatadaptatieopgaven in het Verstedelijkingsconcept zijn:

Betere wisselwerking tussen ruimtegebruik en het watersysteem: Komen tot een integrale systeemuitwerking voor een klimaatbestendige en water-robuuste regio waarbij wateropgaven in samenhang met Ruimtelijke functies worden uitgewerkt gezien vanuit klimaatverandering.

Investerings in het hoofdwatersysteem: De noodzaak van een klimaatadaptieve ontwikkeling werkt door in de voorwaarden voor meerkernige ontwikkeling en de stedelijke inrichting, en in de ontwikkeling van het groenblauwe netwerk. Op een aantal punten is onderzoek nodig naar investeringen in het hoofdwatersysteem voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water.

Verbetering van de waterkwaliteit: Als basis voor een leefbare en gezonde metropoolregio voor mens en natuur.

In november 2022 is het Verstedelijkingsconcept 1-op-1 gewijzigd in het Ontwikkelperspectief in het kader van de NOVEX MRA. Voor de voorgestelde integrale systeemuitwerking voor een klimaatbestendige en waterrobuuste MRA zijn vijf keuzevraagstukken onderscheiden waarin de watervraagstukken een wisselwerking hebben met de RO opgaven:

1. Klimaatbestendige en bodemdalingbestendige woningbouw en openbare ruimte
2. Ruimte voor bergen en vasthouden van water
3. Drinkwaterkwaliteit en -beschikbaarheid
4. Zoetwaterbeschikbaarheid
5. Verzilting

In het uitvoeringsprogramma 1.0 (mei 2025) zijn de concrete uitvoeringsprojecten en –trajecten benoemd om gezamenlijk aan te werken en die lopen inmiddels.

NOVEX Utrecht-Amersfoort

Het NOVEX Utrecht-Amersfoort programma richt zich primair op de woningbouwopgave van circa 165.000 woningen tot 2040. Het ontwikkelperspectief (september 2023) schetst de uitgangspunten en doelstellingen voor de ontwikkeling van deze regio. Groen en water zijn centrale thema's in het ontwikkelperspectief en biedt daarom voldoende aanknopingspunten voor koppeling aan Centraal Holland.

Het doel is om een kwalitatief hoogwaardig groenblauw raamwerk te creëren, zowel voor natuur als ook voor recreatie. Dat groenblauw raamwerk in en rond de stedelijke gebieden bestaat uit drie lagen:

1. Groenblauwe scheggen (verbindingen van groen en water die diep in stedelijk gebied doorlopen) die ervoor zorgen dat groen vanuit steden en dorpen verbonden is met de rest van het groenblauwe netwerk.
2. Groene ringen voor natuur, water en recreatie;
3. Binnen dit netwerk gelegen groene gebieden voor recreatie, erfgoed, natuur en sport.

NOVEX Noordzeekanaalgebied

De komende decennia komen grote opgaven op het Noordzeekanaalgebied af.

1. De energie- en circulaire transitie vraagt ruimte in de haven- en industriegebieden.
2. Er is een grote woningbouwopgave en er wordt ingezet op een gezondere leefomgeving.
3. Door klimaatverandering komt de grens van het watersysteem in zicht en is meer ruimte nodig om water op te vangen.

In de uitvoeringsagenda (december 2024) voortvloeiend uit het ontwikkelperspectief (december 2023) wordt onder andere ingezet op:

- *Integrale aanpak in het landschap NZKG*

In het landschappelijke deel van het Noordzeekanaalgebied staat de inpassing van nieuwe transformatoren de komende jaren prominent op de agenda. Deze transformatoren zijn noodzakelijk voor de verduurzaming van de industrie en stedelijke omgeving. Inpassing is urgent voor deze regio vanwege de energiecongestie op het elektriciteitsnet. Aan beide kanten, ten noorden en ten zuiden, van het Noordzeekanaal wordt gezocht naar locaties voor twee transformatoren: de A9-zuid en de A10-noord. De inpassing van de A9-zuid, een transformator van ongeveer 20 hectare, komt als eerste. Hierin wordt de realisatie van een noodoverloop als meekoppelkans meegenomen.

- *Industriewater en de komst van nieuwe watervragers*

Door klimaatverandering moeten wij in Nederland zorgvuldig omgaan met zoetwater, en dreigt op termijn een tekort aan industriewater. Met de komst van nieuwe industriële watervragers neemt het risico op tekorten toe. Een voorbeeld van een nieuwe watervrager is de productie van waterstof. Voor de groeiende behoefte naar industriewater is het inzetten van effluent van rioolwaterzuiveringen een kansrijke bron voor de toekomst.

NOVEX Groene Hart

In het Groene Hart zijn keuzes op gebied van (veen)bodemdaling, klimaatverandering, landbouwtransitie, natuur, wonen, de (circulaire) economie, bereikbaarheid en de energietransitie nodig.

De vier overheidslagen vertegenwoordigd in het Bestuurlijk Platform Groene Hart maakten in het Ontwikkelperspectief 1.0 (februari 2024) gezamenlijke afspraken over ambities, uitgangspunten en 13 ontwikkelprincipes voor de transformatie van het gebied als geheel.

Afgesproken is dat drie opgaven prioritair zijn voor de andere ruimtelijke functies:

1. Een robuust watersysteem (kwalitatief en kwantitatief)
2. Een vitale (veen)bodem
3. Landschappelijke kwaliteit behouden en versterken

Het uitgangspunt is dat de overheden de 13 ontwikkelprincipes toepassen bij de uitwerking van concrete opgaven in het Groene Hart. De verwachting is dat het Groene Hart natter, diverser en toegankelijker wordt.

Eén prioritair principe is dat water en bodem sturend is waarvoor van deelgebied tot deelgebied nadere keuzes moeten worden gemaakt. Kennis over het bodem- en watersysteem is daarbij essentieel. Het Groene Hart bestaat voor een groot deel uit kwetsbare veenweidegrond. In het kader van het afremmen van de CO₂-uitstoot en bodemdaling in deze gebieden is in de Water en Bodem Sturend brief opgenomen dat de grondwaterstanden verhoogd moeten worden. In de Regionale Investeringsagenda Groene Hart spraken de samenwerkende partijen af te gaan realiseren via sleutelprojecten en samenhangende programma's en trajecten. Voorbeelden zijn Drijvend bouwen, Klimaatbestendig wonen en de samenwerking met de provinciale programma's voor het landelijk gebied.

Nederland is een laaggelegen land met veel water. Het nationaal Deltaprogramma beschermt Nederland tegen overstromingen, zorgt voor voldoende zoetwater en draagt bij aan een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting. Op de website van het nationaal Deltaprogramma staat meer informatie over het werk aan onze delta.

Het nationaal Deltaprogramma is een samenwerkingsverband tussen Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen. Ook kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, burgers en bedrijven denken actief mee.

www.deltaprogramma.nl